

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

پندرہویں جلد

پندرہویں جلد

پندرہویں جلد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نوگرایی در ابعاد حج

نویسنده:

حسین اسحاقی

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فہرست

A series of horizontal dashed lines for writing the table of contents.

مشخصات کتاب

- سرشناسه: اسحاقی، سیدحسین، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور: نوگرایی در ابعاد حج / سیدحسین اسحاقی.
مشخصات نشر: تهران: نشر مشعر، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری: ۱۰۸ ص؛ ۱۱ × ۲۰ س.م.
شابک: ۸۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۱۴۹-۶
وضعیت فهرست نویسی: فاپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۰۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. — دیدگاه درباره حج
موضوع: خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۱۸ - — دیدگاه درباره حج
موضوع: حج
رده بندی کنگره: BP۱۸۸/۸/الف ۹۴۷ ن ۱۳۸۸
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۷
شماره کتابشناسی ملی: ۱۳۱۰۶۳۳
ص: ۱

پیش نوشت

اشاره

مدتی است که مقام معظم رهبری مدّظله العالی، سکان‌دار حرکت تکاملی نظام اسلامی، موضوع تولید علم، نهضت نرم‌افزاری و نوآوری علمی را مهم‌ترین نیاز جامعه تشخیص داده و بارها در مجامع حوزوی و دانشگاهی، بر ضرورت تحقّق آن تأکید داشته است.

امسال را نیز در طلیعه نوروز «سال نوآوری و شکوفایی»، نامیدند و به صراحت گفتند که:

«امسال باید فضای نوآوری، کشور را فرا بگیرد و همه مسئولان، خود را موظف بدانند با بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی، کارهای نو و ابتکاری و راه‌های میان‌بُر را در سایه مدیریت درست و دوراندیشی حکمیانه در فعالیت کشور وارد کنند تا کام مردم از ثمره این تلاش‌ها شیرین شود.»

این اقدام که با هدف

فرهنگ‌سازی و نشان دادن نقطه عزیمت کشور صورت گرفت، به اصول و تصمیم‌هایی نیازمند است که نوآوری و خلاقیت و پایان دادن به کلیشه‌ها و تکرارها، در صدر آن قرار دارد. بی‌تردید، نخستین مخاطبان این خواسته، مسئولان و دست‌اندرکاران کشور و سپس آحاد ایران اسلامی هستند که شایسته است در زندگی خود، بیش از پیش دست به نوآوری

نام گذاری سال‌ها از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی که از سال ۱۳۷۳، با تأکید بر مسئله «تقویت وجدان کاری و انضباط اجتماعی» آغاز شده، از نام گذاری سال ۳۷۸ (ره) به نام «امام خمینی ۱» شفاف‌تر و جدی‌تر ادامه پیدا کرده است. بدین ترتیب، سال ۳۸۷ (ره) نیز سال «نوآوری و شکوفایی» نام گرفت.

البته نام گذاری سال‌ها، امر بی سابقه‌ای در جهان نیست؛ برای نمونه، مجمع عمومی سازمان ملل نیز برای هر سال نامی را برمی‌گزیند؛ رویه‌ای که از سال ۹۷۵ (ره) م. تاکنون ادامه دارد. سال کودک، سال زنان و سال حقوق بشر از جمله این نام گذاری‌هاست. سازمان ملل، گاه پیشاپیش نیز به نام گذاری سال‌های آینده

اقدام می‌کند. این سازمان بر اساس پیشنهاد «یونسکو» در سال ۲۰۰۵ م. و اواخر سال ۲۰۰۷ م، سال ۲۰۰۹ را سال «نجوم» نامیده و هدف‌ها و برنامه‌هایی را به همین مناسبت پیش‌بینی کرده و تدارک دیده است. باید دانست انتخاب، «نوآوری و شکوفایی» از سوی رهبر معظم انقلاب را باید سرلوحه و راه کار

پیشبردی نظام قرار داده و آن را به فرهنگ تبدیل کنیم. استفاده از خلاقیت‌ها، تولید دانش و تکیه بر پژوهش، نویدبخش توسعه هر چه بیشتر کشور خواهد بود.

البته این نام‌گذاری «نوآوری و شکوفایی»، با هدف جذب، شناسایی، استعدادیابی و سازمان‌دهی نخبگان جامعه، مناسب‌ترین نام‌گذاری برای امسال بوده است.

نکته مهم این است که راه‌های عملیاتی شدن این هدف، یعنی نوآوری و شکوفایی چیست و چگونه اجرایی می‌شود؟ در این مسیر باید شکوفایی استعدادها در رأس امور قرار گیرد، یعنی باید فرصت‌های ارزشمند و ثروت‌های گران‌قدر فکری را همچون دیگر موهبت‌های الهی، از قوه به

فعل تبدیل کرد و این فرصت‌ها را برای رفع مشکلات و موانع زندگی شخصی و اجتماعی به کار برد. نوآوری، تنها در صنعت و فن‌آوری محدود نمی‌شود، بلکه در زمینه‌های گوناگون، تعیین‌کننده و مهم است. در این سال، باید اراده ملی، ایمان و باور قلبی و عناصر زیربنایی تقویت شود و هم‌زمان، عوامل محدودکننده

مانند منفی‌نگری، ناامیدی و نداشتن اعتماد به نفس در ابعاد ملی، از ادبیات عام و خاص و به ویژه جوانان و محیط‌های علمی و آموزشی برجیده شود.

و نوزایی، طرح ایده‌های نو، به فعلیت رساندن استعدادهای بالقوه و داشتن اعتماد به نفس نهادینه شود. نخبگان جامعه وظیفه دارند در همه عرصه‌های فرهنگی، هنری، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، با دیدی فراتر و بازتر، به منظور تحقق این شعار گام بردارند و همگان باید برای رسیدن به هدف بلند مدت سرزمین خود، باید بر اساس تجربه‌ها و اندوخته‌های کشور و دیگر ملت‌ها عمل کنند و از پیشرفت آنان در حد لازم و درست بهره گیرند.

باید نوآوری را، چه انجام

دادن کار به گونه‌ای دیگر و یافتن محدوده‌های جدید بدانیم و چه خلاقیت بارور شده یا هر نوع دگرگونی در فن آوری، موضوعی است که تصمیم‌گیری درباره آن، نیازمند روش حساب شده است. شاید این همان نکته است که رهبر معظم انقلاب هوشمندانه

فرمود:

«ما نمی‌توانیم آرام و معمولی حرکت کنیم، بلکه باید با تلاشی حساب شده و منظم و منضبط پیش برویم.»

مهم‌ترین نوآوری‌ها را می‌توان در دو محور نوآوری در فرآیند و نوآوری در محصول دسته‌بندی و در همه عرصه‌ها همچون فرهنگ، سیاست و اقتصاد برای آن برنامه ریزی کرد. مسئله مهم در این زمینه، شناسایی پیش‌نیازهای نوآوری است. کنجکاوی شجاعانه، نوگرایی و ایده‌پردازی، از لوازم ضروری کار است. نگاه زنجیره‌ای داشتن به عنوان‌های سال‌های مختلف پیش از این و پس از این، می‌تواند حلقه کامل‌کننده جهت‌گیری باشد. بر این اساس نوآوری و شکوفایی، حلقه کامل‌کننده برخی از اولویت‌های سال‌های پیش مانند وجدان کاری و انضباط اجتماعی، پرهیز از اسراف، رعایت صرفه‌جویی، قناعت، پایداری، اقتدار ملی، اشتغال‌آفرینی،

نهضت خدمت‌گزاری و اتحاد ملی و انسجام اسلامی است.

جمع‌بندی زود هنگام درباره عنوان سال بعد و تهیه پیوست‌های مختلف، از جمله تبلیغی و اجرایی و تهیه روشی برای کنترل و ارزیابی اقدام‌ها و تأثیرات لازم، از جمله موضوع‌هایی است که می‌توان در این بخش به آن توجه کرد.
نام‌گذاری سال‌ها، عاملی حرکت‌آفرین برای کشورها

است تا به سوی پیشرفت و تعالی در هر حوزه‌ای، به صورت هدفمند گام بردارند. میزان شتاب در این حرکت، به مسائل متعددی برمی‌گردد. در این میان، مسئولان کشور در همه رده‌ها، در راس آن عوامل قرار می‌گیرند. کشور ما با داشتن میلیون‌ها جوان خلاق و تحصیل کرده، توانایی بالقوه‌ای برای شکوفایی و بالندگی کشور در بسیاری از عرصه‌ها دارد. البته فعلیت بخشیدن به این توانایی‌ها، بیش از هر چیز اهمیت دارد و هنر مسئولان نظام در این است که زمینه بروز خلاقیت در گروه خلاق، پر انرژی و پرشتاب کشور را فراهم آورند و مانع از دل‌سردی و وازدگی آنان شوند.

ناگفته نماند ما عادت کرده‌ایم نتیجه فعالیت‌هایمان

را نه در قالب كیفی، بلکه در قالب كمی و در حد آمار و ارقام ارائه كنیم. حال آنكه چه خوب است، سال جدید را سال توجه به كیفیتها قرار دهیم.

در کنار این اقدامها، باید امکان رشد و بالندگی افراد متخصص و البته متعهد را در نظام مدیریتی کشور هموارتر کرد. همه ما به مسئله گردش

نخبگان آگاهیم، ولی به راستی تا چه حد اسباب و لوازم آن را فراهم کرده‌ایم؟! نباید نخبگان و جوانان خلاق در پیچ و خم برووکراسی دل‌سرد شوند و زمینه بروز خلاقیت خود را در کشورهای دیگر جست‌وجو کنند. ضمن آنکه خبرهای موفقیت ایرانیان در کشورهای دیگر را که در حوزه‌های مختلف علمی منشأ خدمات انسانی هستند، گویای ضعف در جذب و به کارگیری این گونه افراد است.

بهترین راه برای حل این مشکل، ارزش‌گذاری تخصصی این افراد است؛ زیرا پیشرفت و شکوفایی کشور، در گرو دانش و عمل متخصصان و افراد تحصیل کرده‌ای است که هم‌اکنون خودکفایی را در بسیاری از زمینه‌ها، به ارمغان آورده‌اند. رهبر معظم انقلاب

«انتظار من در سال ۱۳۸۷، نوآوری در بخش‌های مختلف دستگاه‌های گوناگون اجتماعی، اقتصادی و خدماتی کشور از جمله در دیپلماسی، حرکت به سمت علم و تحقیق، گسترش فرهنگ مطلوب در ارائه خدمات به همه قشرها، به خصوص قشرهای محروم، در آبادانی کشور است.»

... انتظارهای مردم در سال جاری این است که فعالیت‌هایی که در سال‌های گذشته انجام شده و کارهایی که دولت در سال‌های اخیر انجام داده،

به نتیجه و شکوفایی برسد و کام مردم از نتیجه این فعالیت‌ها و تلاش‌ها شیرین شود. بنابراین امسال را سال نوآوری و شکوفایی می‌نامم.

ناگفته نماند یکی از عرصه‌های نوآوری، می‌تواند در حج باشد. ایران اسلامی توانسته است در سال‌های اخیر، با بازتعریف حج و تبیین حج ابراهیمی و به ویژه برگزاری مراسم براءت از مشرکین، نگاه همه مسلمانان به مناسک حج را تا حدود زیادی تحت الشعاع قرار دهد، به نحوی که امروزه مقوله حج از نظر کمیت و کیفیت، تعریف نوینی یافته است.

خوشبختانه، تعداد متقاضیان حضور در سرزمین وحی برای انجام عمره و تمتع به شدت افزایش یافته و حتی نوبت‌های بیش از هیجده سال، در انتظار متقاضیان حج تمتع

و بیش از پنج سال در برابر مشتاقان حج عمره قرار دارد. از نظر سطوح مشارکت هم تعداد زیادی از جوانان در کاروان‌ها و یا به صورت عمره دانش‌آموزی و دانشجویی، به سرزمین وحی عزیمت می‌کنند و با کوله‌باری از معنویت و ایمان، به میهن اسلامی باز می‌گردند. کاروان‌های حج نیز با تبیین

فلسفه و اسرار حج، برگزاری برنامه‌های فرهنگی مناسب در حج ابراهیمی و اجرای بهینه مناسک حج، دیدگاه بسیاری از جوانان را به آثار و پی‌آمدهای این عمل عبادی دگرگون و مثبت ساخته‌اند. دست‌اندرکاران حج نیز با برنامه‌ریزی مطلوب کوشیده‌اند تا تغییرات اساسی و بنیادین، برای دستیابی به انجام حج ابراهیمی را برای حجاج فراهم آورند.

کاروان‌های حج ایرانی هم با الهام از رهنمودهای حکیمانه رهبر فرزانه انقلاب، شور و نشاط خاصی در اجرای مناسک حج به وجود آورده‌اند و با برنامه‌هایی همچون نشست‌های تخصصی با برادران اهل سنت، تبیین باورهای شیعی در برابر موج شبهه افکنی وهابیون، ارتباط

معقول، مدبّرانه و روشنگرانه با حجاجِ سایر کشورها، ارتباط صمیمانه با حجاج ایرانی ساکن کشورهای دیگر، برگزاری باشکوه دعاهایی چون کمیل و ندبه و ... و رهبری مدبّرانه مراسم برائت از مشرکین، روز به روز باعث ارتقای کیفی و شکوفایی بیشتر مراسم حج گردیده‌اند. این همه تلاش، در راستای تحقق

منویات رهبری صورت گرفته است. رهبر فرزانه انقلاب، در دیدار با کارگزاران سازمان حج در تاریخ ۱/۹/۸۵ فرمودند: «یکی از کارهای سازمان حج و بعثه مربوط به این کار، باید این باشد، مردمی را که می‌خواهند مسافر حج بشوند، از پیش در این‌ها ظرفیت و آمادگی به وجود بیاورند. البته حالا- هم هست، اما این باید بیشتر شود، با تهیه کتاب، با برنامه‌ریزی‌های گوناگون، با آموزش و بیان مسائلی که احتیاج دارند بدانند، چه مسائل فقهی؛ چه مسائل اجتماعی و سیاسی و اخلاقی و معنوی و عبادی و عرفانی و مانند آن.»

رهبر فرزانه در رهنمودی دیگری از دست‌اندرکاران حج خواستند که:

«هم نگاه به سازمان و کیفیت کارهای سازماندهی‌ای که هست و هم نوع وظایف و کارهایی که باید انجام بگیرد، انشاءالله، روز به روز بایستی با نگاه نو و احساس مسئولیت این مجموعه، حج را هر دو بخش را تعالی و تکامل بخشید و بهتر از گذشته کرد.»
همه می‌دانیم امیرالحاج

ایرانی، تمام توش و توان خویش را برای تحقق حج ابراهیمی و رهنمودهای معظم له به کار بسته‌اند، حضرت آیت‌الله‌ری شهری، نماینده محترم ولی فقیه در نشست‌ی در تاریخ ۳۱ / ۱ / ۳۸۷ (ره) (سال نوآوری و شکوفایی) با دست‌اندرکاران حج داشته‌اند فرمودند: ما در سال نوآوری به سه عنصر نیاز داریم، عنصر برنامه‌ریزی، عنصر تلاش و عنصر اخلاق که باید به آن توجه ویژه صورت گیرد و

راهکارهای عملی و آسیب و موانع احتمالی تحقق نوآوری، مورد مطالعه قرار گرفته و به صورت کاربردی مطرح شوند.» اینک با توجه به این دغدغه‌ها و رهنمودهای حکیمانه رهبر معظم انقلاب، می‌رود تا حج ابراهیمی جلوه‌ای دیگر پیدا کند و این هدف متعالی میسور نخواهد شد مگر به لطف باری تعالی و کار بست صحیح سیاست‌های منطقی و رهنمودهای حکیمانه رهبر کبیر انقلاب، حضرت امام خمینی ۴ و رهبر فرزانه انقلاب، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مدظله‌العالی.

بعون الله تعالی

ص: ۲۳

کلیات

مفهوم شناسی و ابعاد

خلاقیت و

نوآوری

کلیات: مفهوم شناسی و ابعاد خلاقیت و نوآوری

۱. تعریف خلاقیت

اشاره

برخی از تعریف‌های مهم درباره خلاقیت عبارتند از:

- تلاش برای ایجاد یک تغییر هدفدار در توان اجتماعی یا اقتصادی سازمان؛
 - به کارگیری توانایی‌های ذهنی برای ایجاد یک فکر، یا مفهوم جدید؛
 - توانایی پرورش یا به وجود آوردن یک انگاره یا اندیشه جدید در بحث مدیریت، مانند به وجود آوردن یک محصول جدید؛
 - طی کردن راهی تازه یا پیمودن یک راه طی شده به شکلی نوین.
- البته از دو منظر دیگر هم نیز می‌توان به تعریف خلاقیت پرداخت:

الف) خلاقیت از دیدگاه روان‌شناسی

خلاقیت، یکی از جنبه‌های اصلی اندیشیدن است. تفکر، عبارت از فرآیند بازآرایی یا دگرگونی اطلاعات و نمادهای موجود در حافظه دراز مدت است.

بر اساس این تعریف، خلاقیت با قوه تخیل یا توانایی تصویر سازی ذهنی ارتباط مستقیم دارد. این توانایی

- عبارت است از فرآیند تشکیل تصویرهایی از پدیده‌های ادارک شده در ذهن. بر این اساس، خلاقیت عبارت است از:
- فرآیند یافتن راه‌های جدید، برای انجام دادن بهتر کارها؛
 - توانایی ارائه راه حل جدید برای حل مسائل؛
 - ارائه فکرها و طرح‌های نوین برای تولیدات و خدمات جدید و ادامه دادن آن حتی پس از نبود آن پدیده‌ها.

(ب) خلاقیت از دیدگاه سازمانی

اشاره

خلاقیت یعنی ارائه فکر و طرح نوین برای بهبود و افزایش کمیّت یا کیفیت فعالیت‌های سازمان؛ برای مثال افزایش بهره‌وری، افزایش تولیدات یا خدمات، کاهش هزینه‌ها، ارائه تولیدات یا خدمات با روشی بهتر، رسیدن به تولیدات یا خدمات جدید و ... روبرت جی استرنبرگ و لیندا ای اوهارا در

ص: ۲۷

بررسی‌های خود، شش عامل را در خلاقیت افراد مؤثر دانسته‌اند:

الف) دانش

: داشتن دانش پایه‌ای در زمینه‌ای محدود و کسب تجربه و تخصص در سالیان بسیار؛

ب) توانایی عقلانی:

توانایی ارائه ایده خلاق، از راه تعریف مجدد و برقراری ارتباطات جدید در مسائل؛

ج) سبک فکری:

افراد خلاق معمولاً

در برابر روش ارائه شده از سوی سازمان و مدیریت ارشد، سبک فکری ابداعی را برمی‌گزینند؛

(د) انگیزش:

افراد خلاق برای به فعل درآوردن ایده‌های خود برانگیخته می‌شوند؛

(ه) شخصیت:

افراد خلاق ویژگی‌های شخصیتی‌ای مانند؛ پی‌گیر بودن، مقاوم بودن در برابر فشارهای بیرونی و داخلی و نیز مقاوم بودن در برابر وسوسه هم‌رنگ جماعت شدن دارند؛

(و) محیط:

اشاره

افراد خلاق در داخل محیط‌های، حمایتی بیشتر امکان ظهور می‌یابند.

۲. تعریف نوآوری

نوآوری یعنی خلاقیت آشکار شده و به مرحله عمل رسیده. به عبارت دیگر، نوآوری یعنی اندیشه خلاق تحقق یافته؛ ارائه محصول، فرآیند و

خدمات جدید به بازار؛ به کارگیری توانایی‌های ذهنی برای ایجاد یک فکر یا مفهوم جدید.

۳. ارتباط خلاقیت و نوآوری

خلاقیت، بیشتر از یک فعالیت فکری و ذهنی است و نوآوری، بیشتر جنبه عملی دارد. در حقیقت، محصول نهایی عمل و اندیشه خلاق تحقق یافته، نوآوری است. نوآوری، مهارتی است که با بسیاری

همکاری‌های دیگر همراه است. نوآوری، به دگرگونی‌های عمده در زمینه پیشرفت‌های فنی یا ارائه تازه‌ترین مفاهیم مدیریت یا شیوه‌های تولید گفته می‌شود. نوآوری، پدیده‌ای چشم‌گیر و جنجالی است. نوآوری، پدیده‌ای نادر است که تنها عده‌ای خاص به آن می‌رسند. به عبارتی نوآوری، خلق چیز جدیدی است که هدفی معین را دنبال و به اجرا می‌رساند. بنابراین، به طور کلی نوآوری به هر گونه ایده جدید برای یک سازمان یا یک صنعت یا یک ملت یا در جهان گفته می‌شود. اگرچه واژه خلاقیت با نوآوری مترادف به کار می‌رود، اما به عقیده بیشتر پژوهش‌گران، هر کدام از دو اصطلاح نوآوری و خلاقیت، مفهومی جداگانه دارند؛

خلاقیت، به آوردن چیزی نو به مرحله وجود اشاره دارد، درحالی که نوآوری، بر آوردن چیزی نو به مرحله استفاده دلالت دارد. البته بین دو واژه نوآوری و تغییر نیز، تفاوت‌هایی وجود دارد. برای مثال تغییر می‌تواند به بهبود رضایت شغلی یک فرد اطلاق شود، درحالی که نوآوری، نتیجه و

اثری بیش از یک فرد را در برمی گیرد و تأثیر آن، ورای دپارتمان ایجاد کننده آن است. در تحقیق دیگری تغییر، ایجاد هر چیزی است که با گذشته تفاوت داشته باشد. اما نوآوری، ایجاد ایده‌هایی است که برای سازمان، جدید است. از این رو، تمام نوآوری‌ها می‌توانند منعکس کننده یک تغییر باشند، در حالی که همه تغییرها، نوآوری نیستند. تغییر، نتیجه‌ای از فرآیند خلاقیت و نوآوری است.

تغییر سازمانی، به عنوان اتخاذ یک فکر یا رفتار جدید، به وسیله سازمان مشخص می‌شود، ولی نوآوری سازمان، اتخاذ یک ایده یا رفتار است که برای نوع وضعیت، سازمان، بازار و محیط کلی سازمان جدید است.

اولین سازمانی که این ایده را معرفی می‌کند، به عنوان نوآور در نظر گرفته می‌شود و سازمانی که کپی می‌کند، یک تغییر را اتخاذ کرده است.

بر اساس این تعریف‌ها، خلاقیت لازمه نوآوری است. اگرچه در عمل نمی‌توان این دو را از هم متمایز ساخت، اما می‌توان تصور کرد که خلاقیت، بستر رشد و پیدایی نوآوری‌هاست.

خلاقیت، پیدایی و تولید یک اندیشه و فکر نو است، در حالی که نوآوری، عملی ساختن آن اندیشه و فکر است. از خلاقیت تا نوآوری، راهی طولانی در پیش است و تا اندیشه‌ای نو به صورت محصول یا خدمتی جدید درآید، زمانی طولانی می‌گذرد و تلاش‌ها و کوشش‌های بسیار به عمل می‌آید. گاهی ایده و اندیشه‌ای نو از ذهن فرد می‌تراود و در سال‌های بعد، آن اندیشه نو به وسیله فرد دیگری به صورت نوآوری، در محصول یا خدمت شکوفا می‌شود.

خلاقیت، به قدرت ایجاد اندیشه‌های نو اشاره دارد و نوآوری، به معنای کاربردی ساختن آن افکار نو و تازه است.

۴. ویژگی‌های افراد خلاق

پیش از ذکر ویژگی‌های افراد خلاق و نوآور باید گفت کسی که زندگی خلاق دارد، احساس توان‌مندی را در خودش پرورش می‌دهد. با مهر و محبت، ناکامی‌ها را می‌پذیرد و نیروهایش را در راه تحقق اهدافی که دارد، بسیج می‌کند. ایام گران‌بهای عمر را به بطالت تباه نمی‌کند. خوب می‌داند که

بی‌کاری، وقت‌گذرانی و به فراغت پرداختن بیش از اندازه، سبب آزرده‌گی خاطر می‌شود. انسانِ خلاق، دل‌بسته مادیات نیست. اتومبیل‌های گران‌قیمت، لباس‌های فاخر و خانه‌های مجلل ممکن است خوب باشند، اما برای او اصل نیستند. انسان خلاق، سعادت را در لقب‌ها و زندگی در محله‌های مشهور و خوش آب و هوا جست‌وجو نمی‌کند. انسان خلاق، از سرگرمی‌های انفعالی فاصله می‌گیرد، از انگاره‌های انفعالی حذر می‌کند و علاقه‌مند و با نشاط، در جهت هدف‌هایش گام برمی‌دارد. به قدری محور زندگی است که فرصتی برای خودخواهی نمی‌یابد و جان کلام آنکه، مشتاق و هدف‌گراست. احساس جوانیِ دائم دارد؛ احساسی که همه به آن نیاز دارند و

متأسفانه بیشتر مردم از آن محروم هستند.

اگر چنین است، زمان برنامه‌ریزی است، زمان ایجاد تصویر ذهنی سالمی است که اساس زندگی خلاق است، زمان شروع است و شروع هرگز دیر نیست.

افراد خلاق یک سری ویژگی‌هایی دارند که ویژگی‌ها را می‌توان با درجه‌های متفاوت، در همه

افراد جامعه دید.

خلاقیت بر اثر سستی و کم کاری، راکد می ماند، ولی هیچگاه از بین نمی رود. بنابراین، باید سعی شود این ویژگی ها پرورش داده شوند تا خلاقیت، دچار رکود نشود.

الف) سلامت فکر و روان

افراد خلاق، از سلامت روانی برخوردارند. این افراد قادرند فکر، اندیشه و حرف های تازه را پشت سر هم مطرح کنند، بدون اینکه دچار رکود شوند.

بهره مندی از ذهنی سالم، باز و گشوده، این امکان را برای قوه خلاق فراهم می کند تا از آنچه می خواهد، تصویر روشنی بیافریند. سرانجام، عملی منشأ موفقیت و پیروزی است که در ورای آن، اندیشه ای سالم نهفته باشد. همان گونه که

ورزش، عضلات را قوی تر و سالم تر می کند، تفکر، مطالعه کتاب های خوب و مفید و نگارش تجربه ها و افکار و منش ها نیز سبب تقویت و سالم تر شدن روان و ذهن و در نهایت، موجب باروری و شکوفایی خلاقیت می شوند.

(ب) انعطاف پذیری

یعنی توانایی کنار گذاشتن چارچوب های ذهنی گذشته، دیدن

اندیشه‌های جدید، بررسی افکار نو و پذیرش مناسب‌ترین و کارآمدترین باورها.

ج) ابتکار

یعنی به پشتوانه اندیشه سالم و ذهنی پویا و منعطف، در هر زمان بتوان پیشنهاد تازه‌ای را یافت و آن را ارائه داد. ارائه پیشنهاد جدید، نوعی از خلاقیت و نوآوری است. انسان‌های خلاق، چشمه جوشانی از پیشنهادهای سازنده و مفید هستند.

د) ترجیح دادن پیچیدگی در برابر سادگی

افرادی که خلاقیت ندارند و تمایلی به بروز چنین امری را از خود نشان نمی‌دهند، هرگز سراغ سختی‌ها نمی‌روند و همواره در جست‌وجوی راه‌های بی‌دغدغه و آسان هستند، به گونه‌ای که معمولاً راه‌های

پیموده شده را انتخاب می کنند و علاقه ای به خطر کردن و پذیرش وظایف سنگین ندارند. این افراد، خواهان سایبان امنیتی ساخته شده به دست دیگران هستند، در حالی که افراد خلاق و مبتکر، همواره در تلاش و تکاپو هستند و به هر کور سویی رضایت نمی دهند بلکه در جست و جوی منشأ نور می باشند.

بنابراین، پیچیدگی‌ها را انتخاب می‌کنند و به دنبال یافتن راه حلی ساده برای آنها هستند، ولی افرادی که تمایلی به خلاقیت ندارند، به جای پرداختن به ریشه، خود را با برگ‌ها و شاخه‌ها سرگرم می‌کنند و با رفتن به سراغ مسائل ساده خود را قانع و ارضا می‌کنند.

ه (استقلال رأی و داوری

افراد خلاق، بر خلاف افرادی که تمایلی به خلاقیت ندارند، انسان‌هایی پیرو و دنباله‌رو نیستند و به دنبال تکیه‌گاهی در عالم برون نیستند تا به او چنگ بزنند، بلکه صاحب فکر، اندیشه، سبک و روشی خاص و ویژه هستند. آنها همواره مطیع بی‌چون و چرای مسئول بالاتر و افراد بانفوذ نیستند. از جمع پیروی نمی‌کنند، بلکه بر اساس

باورها و الگوی ذهنی خود و بر اساس منطق حاکم بر امور، استقلال رأی دارند و قضاوت می کنند.

(و) تمرکز نیروی ذهنی بر والاترین هدف

افراد خلاق همیشه و در هر شرایطی، ذهن و نیروی خود را بر یک موضوع ویژه متمرکز می کنند و به دنبال دستیابی به هدفی والا و بلندمرتبه هستند و با این عمل، بر

قله رستگاری و موفقیت تکیه می‌زنند. همانند متمرکز شدن نور توسط ذره‌بین در یک نقطه و یا تمرکز لیزر در یک نقطه که حتی در فولاد هم نفوذ می‌کند. اما انسان‌هایی که از خلاقیت کمتری برخوردارند، اهداف و مسئولیت‌های متعددی را بر می‌گزینند و در هیچ زمینه‌ای به طور کامل، توفیقی حاصل نمی‌کنند.

شاید با اندک تفکری، مثال‌هایی از مدیران و مسئولانی در محیط اطراف خود بیابیم که با قبول چندین مسئولیت و تمرکز نداشتن روی یک نقطه، مدیر موفقی نبوده‌اند و یا بر عکس. پس باید بدانیم دستیابی به اهداف، همواره در فضای ذهنی روشن و متمرکز و با ایستادگی و پشتکار میسر می‌شود.

ز) کنجکاوی

افراد خلاق حتی اگر به درجه‌های بالای علمی برسند، در درون خود آرام و قرار ندارند و در جست‌وجوی دانستنی‌های بیشتری هستند. اگر راهی را که انتخاب کرده‌اند به نتیجه نرسد یا پی‌آمد خوشایندی نداشته باشد، به جای آنکه دست از فعالیت بردارند و افسوس بخورند،

بیشتر می کوشند تا آن را به نتیجه مطلوب برسانند. افراد خلاق بیشتر یادگیرنده هستند تا یاددهنده و در همه حال کنجکاو.

ج) اعتماد به نفس

افراد خلاق، انگیزه فراوانی برای رشد و پیشرفت و موفقیت دارند. از خودشان راضی هستند و به خود اعتماد لازم را دارند. گرچه در زندگی با مسائل و مشکلات روبرو هستند، اما به حل آنها ایمان دارند. افراد خلاق از خود تنفر ندارند و از هر لحظه زندگی، لذت می برند.

ط) داشتن هدف در زندگی

افراد خلاق در زندگی خود احساس پوچی، بی‌هدفی و خلأ ندارند. بلکه احساس می کنند به دنیا آمده‌اند تا رسالتی بزرگ را به انجام برسانند، از این رو، وقت خود را تلف

نمی‌کنند. افراد خلاق، زندگی را دوست دارند.

(ی) زندگی کردن با توجه به حال

افراد خلاق به جای آنکه زندگی را در گذشته و آینده جست‌وجو کنند، به حال توجه دارند و از آن لذت می‌برند. این افراد همیشه و در همه حال، از زندگی لذت می‌برند؛ زیرا انتظار برای لذت بردن در آینده، نابخردانه است.

ک) احتیاج نداشتن به تأیید دیگران

این افراد به تأیید دیگران نیازی ندارند و بر عکس، بیشتر مردم که در پی کسب افتخارات هستند، به این مسئله که عملکردشان به تأیید و پسند دیگران برسد و یا همه اعمال آنها تحسین شود یا خیر، توجهی ندارند.

ل) انرژی فراوان

افراد خلاق، انرژی و نیروی فراوانی دارند؛ زیرا نسبت به کار خود و به طور کلی زندگی، هیجان خاصی دارند. البته توان و نیروی مافوق طبیعی ندارند، بلکه انرژی آنان، حاصل عشق به زندگی است.

م) تنوع طلبی

افراد خلاق از یکسان بودن و تغییرناپذیر بودن گریزانند. دوست دارند در زندگی تغییر و تنوع ایجاد

ن) مثبت اندیشی

افراد خلاق، مثبت و سازنده هستند. تظاهر نمی کنند و دروغ گو نیستند. واقع بین هستند و از مکر و ریا در زندگی بیزارند. همیشه نیمه پر لیوان را می بینند و کمتر به نقاط منفی می نگرند. آنان، به آینده امیدوارند.

س) برخورد صحیح با مشکلات

افراد خلاق با مسائل و مشکلات، به درستی برخورد می‌کنند، قهرمان پرست نیستند، آن‌قدر مشغول فعالیت و سازندگی هستند که وقت خود را صرف سرزنش و ملامت دیگران نمی‌کنند. در برابر مشکلات، ناله و شکوه سر نمی‌دهند، بلکه به دنبال راه‌حل مشکل هستند. لحظات زندگی را صرف سازندگی و شکوفایی می‌کنند و مشکلات را از طریق عقل و منطق حل می‌کنند.

۵. موانع خلاقیت

عوامل و موانع را می‌توان به دو دسته کلی «فردی» (درونی) و «محیطی» (بیرونی) تقسیم کرد. منظور از موانع درونی، عواملی است که به ویژگی‌های شخصی فرد مربوط

می شود و موانع محیطی، به موقعیت‌هایی اطلاق می‌شود که فرد در رابطه با دیگران دارد.

الف) موانع فردی

۱. عادت:

اگر فرد در حل مسائل، روشی را انتخاب کند که فقط در یک چارچوب خاصی قرار گیرد و همیشه بخواهد طبق آن الگو مشکلات را حل کند، به آن عادت می‌کند و بدون تفکر و تعمق، به حل مسائل

می‌پردازد. بنابراین فکر را محدود می‌کند و به خلاقیت، که لازمه اش تفکر و تعقل است، نخواهد رسید.

۲. ترس از موفق نشدن:

با توجه به این واقعیت که چنانچه نتایج به دست آمده از اعمال انسان‌ها موفقیت‌آمیز باشد، انسان تشویق و در غیر این صورت، با تنبیه و توبیخ روبه‌رو می‌شود، انسان‌ها به دنبال انجام اموری هستند که همراه با موفقیت باشد. از این رو، از ریسک کردن - که لازمه خلاقیت است - دوری می‌کنند که مانع خلاقیت و آزمایش راه‌های گوناگون است.

۳. انعطاف‌ناپذیری:

یکی دیگر از موانع خلاقیت این است که افراد، در چارچوب و قالب مشخصی فکر و عمل می‌کنند و به جنبه‌های مختلف، توجه

ندارند که این مسئله، سبب محدودیت فکری می‌شود. همچنین برخی مواقع، تعصب و پیش‌داوری، مانع ارزیابی صحیح می‌شود.

۴. نداشتن اعتماد به نفس:

در برخی مواقع، افراد از توانایی و استعداد بالایی برخوردارند، اما جرأت، شهامت و اعتماد به خود ندارند و چون فکر می‌کنند نظر آنها اشتباه است، و حتی از بیان آن خودداری می‌کنند! این نگرش

سبب می شود خود را باور نکنند و کم کم احساس خود کم بینی، حقارت و کم رویی می نمایند. پس نداشتن اعتماد به خویشتن، مانعی برای ابراز خلاقیت است.

۵. دوری از موقعیت های مبهم:

انسان ها در بسیاری موارد، از امور و موقعیت هایی که پیچیده و مبهم اند، دوری می کنند و به دنبال روش ها و راه حل های مطمئن و بدون دردسر هستند. ابهام و اشکال در امور را نمی پسندند و نمی خواهند ذهن خود را مغشوش سازند. در حالی که توجه به موقعیت های مبهم و پیچیده، از ویژگی های انسان های خلاق است.

ب) موانع بیرونی

۱. آداب و رسوم:

در بسیاری از موارد، آداب و رسوم و سنن اجتماعی، افراد را مجبور می سازد که طبق الگو

و خواسته‌های فکری و رفتاری جامعه خود عمل کنند و به غیر از آن فکر نکنند. این جبر اجتماعی و ایجاد محدودیت و سنت پرستی که برخی مواقع حتی با انحراف همراه است، تعصب خاصی را ایجاد می‌کند که مانع خلاقیت است و جلوی ایجاد الگوی تازه را می‌گیرد.

۲. هم‌رنگی:

در برخی موارد، افراد از این که با دیگران

متفاوت باشند، می‌هراسند. از این رو، رأی و عقیده خود را با دیگران هماهنگ می‌کنند و راهی را برمی‌گزینند که دیگران در آن مسیر باشند. این عامل سبب می‌شود آنان در چارچوبی عمل کنند که دیگران عمل کرده‌اند. بنابراین، جلوی ابتکار و خلاقیت - که لازمه آن پاسخ‌های غیر معمول است - گرفته می‌شود.

۳. قوانین و مقررات:

گرچه رعایت قوانین و مقررات برای هر فرد واجب است تا نظم در جامعه حکم‌فرما باشد، اما نداشتن انعطاف در قوانین، مانع رشد تفکر خلاق است. برای مثال، قوانین آموزشی در تعلیم و تربیت، بدون توجه به تفاوت‌های فردی، مانعی برای بروز خلاقیت دانش‌آموزان است.

۴. شغل:

برخی مواقع،

فعالیت‌های یک‌نواخت در شغل و حرفه سبب می‌شود که فرد به آن فکر نکند و از روی عادت و به صورت مکانیکی و بدون تعمق و تفکر، به امور زندگانی پردازد. افزون بر آن، خستگی و کمبود وقت، اجازه فکر کردن را به فرد نمی‌دهد. بنابراین، خلاقیت - که از ویژگی‌های آن یکنواخت نبودن زندگی است - رعایت نشده و مسئولیت‌های اداری و شغلی،

۵. نگرانی و ترس از استقبال نشدن ایده جدید:

اشاره

امور خلاق چون جنبه نوآوری دارد و تازه و جدید است، امکان دارد در ابتدای امر، مورد توجه اجتماع قرار نگیرد و افرادی که از تحقیر و سرزنش ترس داشته باشند، و دست از تفکر خلاق بردارند. تاریخ جهان بشر، چه بسیار دانشمندانی را به خود دیده است که با وجود تمسخر، تحقیر و توهین از پای ننشسته و راه موفقیت و دست یابی به هدف را تجربه کرده اند.

تولید و نوآوری، بر اساس دو بال علم و ایمان

انسان، تنها موجودی است که به علت بهره مندی از عقل، قدرت اندیشیدن، استنتاج، کشف و نوآوری، می تواند برای شناخت خود، جهان، جامعه و برقراری روابط با

آنها بکوشد و موفقیت‌هایی به دست آورد. از سوی دیگر لازمه چیرگی بر دشمن، آراستگی به نیروی علم، تفکر، تدبیر و محاسبه است.

جامعه‌ای که به فرهنگ علمی و پشتیبانی حاکمیت از علم و پژوهش مجهز باشد، زمینه‌های رشد و بهبود و پیشرفت در وضع موجود را دارد و در صورتی که با ایمان به خدا و ارزش‌های الهی

پیوند داشته باشد، می‌تواند در جهت انسانی و ارزش‌های متعالی و افزایش روند کیفی زندگی حرکت کند. لازم‌ها هرگونه توسعه و پیشرفتی، دگرگونی در باورها، فرهنگی عمومی و معیارهای مبتنی بر تولید علم و نظریه پردازی است. جنبش نرم‌افزاری در واقع حاصل رواج تفکر علم‌مداری، شایسته‌سالاری و حاکمیت قانون و ارزش‌هاست. از این رو، عقلانیت، برنامه‌ریزی و نظم و امنیت، از لوازم تحقق چنین حرکتی به شمار می‌روند. نظام آموزشی و محتوای درس‌ها، جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های اداری و فرهنگ عمومی، بالاترین و مهم‌ترین اثرگذاری و اثرپذیری را بر جریان تولید علم و جایگاه عالم و پژوهشگر و در نتیجه،

دگرگونی‌های مثبت یا منفی جامعه و حکومت دارند. از این رو، شناخت جنبه‌های مثبت و منفی و چگونگی برخورد و اصلاح نظام آموزشی، امری ناگزیر است. در جهان آفرینش، انسان موجودی منحصر به فرد است که از جمله ویژگی‌های او کمال‌جویی، برتری‌طلبی و رشد و پویایی است. بنابراین، برای حرکت در

مسیر خواسته ذاتی، طبیعی و فطری خود، بهره‌گیری از عقل، اندیشه، خردورزی و تدبیر را ضروری و بهره‌گیری از علم، آگاهی و پژوهش را لازمه این حرکت و نوآوری، کشف و اختراع را نتیجه آن می‌داند. ضمن آنکه رشد و پیشرفت در وضع کنونی خود را هدف قرار داده است.

از ویژگی‌های جهان‌بینی اسلام، واقع‌بینی و درک قوانین حاکم بر جهان و جوامع است. از این رو، «علم مدار»، «عقل‌گرا» و دوست‌دار «تفکر بنیاد» و دشمن «تحجّر»، «تبعیت کورکورانه» و «تصلب در شکل و قالب‌ها» است. با مطالعه تاریخ تمدن‌ها و ظهور و افول آنها مشخص می‌شود که دو عامل، بیش از عوامل دیگر، تعیین‌کننده و سرنوشت‌ساز بوده است. نخست،

موقعیت و ارزش علم، عالم، تعلیم و پژوهش و در نتیجه، نوآوری، ابداع و سرانجام قدرت ناشی از آن است و عامل دوم که بی‌ارتباط با آن نیست، ایمان، اخلاق و جهان بینی حاکم است. پس دو بال علم و ایمان، در دراز مدت تعیین کننده وضع و چگونگی حرکت صعودی یا نزولی تمدن‌ها، دولت‌ها، انقلاب‌ها و نظام سیاسی- اجتماعی بوده است.

هیچ تحول مثبت، سازنده و بنیادی در جهت رشد و کمال انسان (تأکید بر رشد و کمال نه توسعه به معنای متعارف که نیازمند پژوهش مستقل است) شکل نمی‌گیرد و ریشه‌دار نمی‌شود، مگر اینکه جریان عمومی و ارزش‌گذاری فردی و اجتماعی، برنامه‌ریزی‌ها، قانون‌گذاری‌ها و سیاست‌گذاری، بر مبنای علم و تحقیق و با تکیه بر نوآوری‌ها، تولید علم و یافته‌های جدید باشد. امام خمینی / در وصیت نامه سیاسی - الهی خود در این زمینه چنین می‌گوید:

... بدانید مادام که در احتیاجات صنایع پیشرفته، دست خود را پیش دیگران دراز کنید و به دریوزگی عمر را بگذرانید، قدرت ابتکار و پیشرفت در اختراعات در شما شکوفا نخواهد شد و به خوبی و عینیت دیدید که در این مدت کوتاه، پس از تحریم اقتصادی، همان‌ها که از ساختن هر چیز خود را عاجز می‌دیدند و از راه

انداختن کارخانه‌ها آنان را مأیوس می‌نمودند، افکار خود را به کار بستند و بسیاری از احتیاجات ارتش و کارخانه‌ها را خود رفع نمودند و این جنگ و تحریم اقتصادی و اخراج کارشناسان خارجی، تحفه‌ای الهی بود که ما از آن غافل بودیم. اکنون اگر دولت و ارتش کالاهای جهان‌خواران را خود تحریم کنند و به کوشش و سعی در راه ابتکار بیفزایند، امید است که کشور خودکفا شود و از در یوزگی دشمن نجات یابد.

۶. ضرورت پرچمداری تولید علم در جهان اسلام

کسانی که با متون دینی مسلمانان آشنا باشند، بدون شک به توجه اسلام به تحصیل و تعلیم دانش و گسترش علم پی می‌برند و آنان که با تاریخ علم در جهان آشنا هستند، می‌دانند نقش دانشمندان مسلمان در تولید علم، تا چه اندازه برجسته بوده است. در اینکه مسلمانان در روزگاران گذشته در پیدایش، گسترش و تولید علم نقش داشته‌اند شکی نیست، ولی این پرسش مطرح است که آیا امروز نیز ضرورت دارد مسلمانان در این میدان فعال شوند یا نه؟ و آیا نمی‌توان تنها به استفاده از دست‌آورد دیگران در این زمینه‌ها بسنده کرد؟ در پاسخ به این پرسش باید گفت: در جهان کنونی به

دلیل بیداری مسلمانان در قرن اخیر به واسطه انقلاب اسلامی ایران، نمی‌توانیم نظاره‌گر صرف پیشرفت علم باشیم و از دست آوردهای علمی دیگران استفاده کنیم، بلکه باید خودمان با جدّیت فراوان، وارد این میدان شویم و همان‌گونه که پرچمداری حدیث بیداری مسلمانان را در اختیار داریم، پرچمداری تولید علم را دست‌کم در دنیای اسلام در اختیار داشته باشیم.

بخش اول گذری بر مهم‌ترین نوآوری‌ها در حج از دیدگاه امام و مقام معظم رهبری مدظله العالی

اشاره

دیدگاه‌های نوین امام (ره) و مقام معظم رهبری به مقوله حج

دیدگاه‌های نوین امام / و مقام معظم رهبری به مقوله حج

اشاره

پیروزی انقلاب اسلامی، باعث تجدید مجد و عظمت امت و بازگشت به هویت اصیل اسلامی و اندیشه ناب محمدی گردید. یکی از آثار انقلاب، احیا و تعظیم شعائر الهی در سطح جوامع اسلامی و تمام دنیا بود. در کنار احیای مساجد، نمازهای جمعه و جماعت، احیای ارزش‌های دینی، حج نیز آن‌گونه که ابراهیم خلیل الرحمان بنیادش را نهاد و پیامبر عظیم‌الشأن اسلام اعتلایش بخشید، پس از قرن‌ها غربت، حیات تازه گرفت و

کانونی برای تجمّع پیروان دین حنیف و منادیان توحید و مرکز برائت از تمامی مظاهر شرک و استکبار گردید و این همه، مدیون مجاهدت‌های طاقت‌فرسای خمینی کبیر، معمار تجدید حیات اسلام واقعی و منادی وحدت امت اسلامی بود. او در طول حیات خویش کوشید تا پیرایه‌ها و زنگارهایی که بر اثر تلاش مشترک دشمنان دین و متحجّین و دین به دنیا

فروشان بر جوهره مفاهیم و مناسک اسلامی نشسته بود، بزداید و اسلام ناب و پاک را آن گونه که پیامبر اکرم(ص) ترسیم کرده بود، به نسل تشنه عدالت و حقیقت عرضه نماید.

بدون تردید یکی از با اهمیت ترین دست آوردها و نوآوری های حضرت امام، احیای حج ابراهیمی بود. هر چند دشمن نیز از پای نشست و تمامی ابزار و امکانات خویش را تحت لوای اسلام امریکایی بسیج کرد تا از ابلاغ پیام حرکت زا و حیات آفرین امام خمینی جلوگیری کند که نقطه بارز این تقابل، در حج خونین ۱۳۶۶ ش اتفاق افتاد.

مهم ترین نوآوری و نگرش های حضرت امام/ و رهبر فرزانه

ص: ۷۲

انقلاب را نسبت به مقوله حج، می‌توان در موارد زیر دنبال کرد:

الف: نگاه نو به بُعد معنوی حج

ایشان در پیامی خطاب به مسلمانان، به مناسبت برگزاری کنگره عظیم عبادی-سیاسی حج و عید سعید قربان، در تاریخ ۱۶/۷

۳۶۳(ره) فرمودند:

مراتب معنوی حج که سرمایه حیات جاودانه

است و انسان را به افق توحید و تنزیه نزدیک می‌نماید، حاصل نخواهد شد، مگر آن که دستورات عبادی حج به طور صحیح و شایسته و مو به مو عمل شود و حجاج محترم و روحانیون معظم کاروان‌ها، تمام هم خود را صرف تعلیم و تعلّم مناسک حج کنند... (اصولاً) بُعد سیاسی و اجتماعی آن [حج] حاصل نمی‌گردد، مگر آن که بُعد معنوی و الهی آن، جامه عمل پوشد. (۱) امام امت به همه حجاج توصیه می‌نماید که با منظر جدیدی به سفر روحانی حج بنگرند و این سفر روحانی را از این دریچه ببینند که: سفر حج، سفر کسب نیست، سفر تحصیل دنیا نیست، سفر الی الله است. شما دارید به طرف خانه خدا می‌روید. تمام اموری که دارید انجام می‌دهید، به طور الهیت باید انجام بدهید. سفرتان از اینجا که شروع می‌شود، «وفد» الی الله است. سفر به سوی خدای تبارک و تعالی است. (۲)

۱- صحیفه امام، ج ۱۹، ص ۴۴-۴۲.

۲- صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۱۷۵.

چه بسیار افرادی که در زمان پیش از انقلاب، تشرّف به حج را به عنوان خودنمایی و چشم و هم‌چشمی ارزیابی می‌کردند. امام امت با علت به این دیدگاه به بازگشت به معنویت و خلوص نیت تأکید ورزیدند و فرمودند:

از مهمات در همه عبادات، اخلاص در عمل است که اگر خدای نخواستہ کسی عملی را برای خودنمایی و عرضه به دیگران انجام دهد و

خوبی عملش را به رخ دیگران بکشد، عمل او باطل است حجاج محترم مواظب باشند که رضای غیر خداوند را در اعمال خود شرکت ندهند. (۱) رهبر فرزانه انقلاب، حضرت آیت الله خامنه‌ای نیز در سال ۱۳۷۲، در دیدار با مسئولان و کارگزاران حج، همچون معمار کبیر انقلاب، همین مسئله را مورد تأکید قرار داده و فرمودند:

اگر کار برای خدا و به قصد انجام تکلیف و کسب مرضات الهی شد، خداوند به آن برکت می‌دهد، اثر می‌دهد، جذابیت می‌دهد و دل‌ها را به طرف آن جلب می‌کند... نگاه کنید در همه این کارها، آن مرد الهی و معنوی، نیت‌اش نیت خدایی بود، خدا هم برکت داد. تبدیل حج از یک عمل نیمه تجاری، نیمه سیاحتی - تفریحی، به یک حرکت عظیم اسلامی با ابعاد جهانی، کار کوچکی نبود. این کار با برنامه‌ریزی‌های سیاسی و دنیایی و این چیزها قابل تحقق نبود. این را خدا کرد و آن هم به خاطر نیت خالص آن مرد

بزرگ بود، ما هم باید این را یاد بگیریم و در کارهایمان نیت‌ها را خدایی کنیم. (۱) رهبر فرزانه انقلاب معتقدند که همه منابع در حج لحاظ شده، از این رو در دیدار با کارگزاران و مسئولان حج می‌فرماید:

فريضة حج يك گنجينه عظيم، يك ذخيره تمام

۱- بیانات رهبری در دیدار با مسئولان و کارگزاران حج، ۸ / ۲ / ۱۳۷۲.

نشدنی و یک سرچشمه همیشه فیاض برای مسلمین است. در حج، هم دنیا برای مسلمانان است و هم آخرت، هم تربیت فردی و تهذیب نفسانی است و هم تربیت اجتماعی و سیاسی، علاوه بر این احساس اخوت هست، احساس وحدت و یگانگی هست، نظم و ترتیب هست، نشان دادن عظمت اسلام به غیر مسلمین و تقویت روحیه مسلمین به خاطر مشاهده عظمت اسلامی هم هست. نهایتاً این که حج مجمعی برای متحد کردن آرا و دل‌ها در زمینه‌های گوناگون است. همه چیز در این مجموعه ملاحظه شده است. آن‌جا که قرآن کریم به منافع اشاره می‌کند و می‌فرماید: *يَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ* (۱) مقصودش فقط منفعت معنوی نیست، فقط مسأله شخصی نیست، فقط جنبه روحی و روانی یا جنبه عبادی نیست و یا فقط جنبه دنیایی و تجارت نیست بلکه همه چیز است. سیاست است، اقتصاد است، معنویت است، روحیه فردی است، روحیه جمعی است و اقتدار جهانی است. (۲) ب: نگاه نو به فلسفه و اعمال حج امام خمینی/ رهبر کبیر انقلاب

۱- صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۱۶۰.

۲- رهبر معظم انقلاب، ۱۶/۱۲/۱۳۷۵.

اسلامی، درباره فلسفه اعمال حج، نظریه‌ای جدید ارائه داده و می‌فرماید:

گردش به دور خانه خدا، نشان دهنده این است که به غیر از خدا، گرد دیگری نگردید و رجم عقبات، رجم شیاطین انس و جن است (۱)... در لئیک لئیک، نه بر همه بت‌ها گویید و فریاد «لا» بر همه طاغوت‌ها و طاغوت‌چه‌ها کشید و در طواف حرم خدا که نشانه عشق به حق است، دل را از دیگران تهی کنید. و جان را از خوف غیر حق پاک سازید و به موازات عشق به حق،

از بت‌های بزرگ و کوچک و طاغوت‌ها و وابستگان شان برائت جوئید که خدای تعالی و دوستان او از آنان برائت جستند و همه آزادگان جهان از آنان بری هستند. (۱) حضرت آیت‌الله خامنه‌ای نیز که درس آموز مکتب خمینی بزرگ است، چو ایشان به فلسفه حج می‌نگرد و می‌فرماید:

حج می‌تواند روح توحید را در دل‌ها زنده کند، تکه پاره‌های امت بزرگ اسلامی را به هم وصل کند، عظمت مسلمین را به آنان برگرداند و آنان را از حقارت و احساس ذلّتی که بر ایشان تحمیل کرده‌اند، نجات دهد. حج می‌تواند دردهای مسلمین را به علاج نزدیک کند و بزرگ‌ترین درد آنان را که سلطه فرهنگی و اقتصادی و سیاسی کفر و استکبار است، درمان نماید. حج می‌تواند دلبستگی‌های اسارت‌آفرین را از دل‌ها بشوید و در مقابل، ارتباط خدا و بندگان خدا را در فرد و جمع مسلمانان تقویت نماید. (۲)

ج: توجه به قرآن و انس با آن در حج

۱- صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۸۹.

۲- صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۱۶۰.

قرآن کتاب زندگی و سرشار از معنویت و نورانیت است. حضرت امام/ در نگرشی نوین به کتاب آسمانی، حجاج را به انس با این صحیفه آسمانی در طول حج فرا می خواند و می فرماید:

به زائران محترم تذکر می دهم که در این مواقع معظمه و در طول سفر به مکه مکرمه و مدینه منوره، از انس با قرآن کریم- این صحیفه الهی

و کتاب هدایت- غفلت نورزند ... (۱) خدای نخواستہ مباد کہ مهجور شود و گرچه ابعاد مختلفه آن و در هر بُعد، مراحل و مراتب آن از دسترس بشر عادی دور است، لکن به اندازه علم و معرفت و استعدادهای اهل معرفت و تحقیق در رشته‌های مختلف، به بیان‌ها و زبان‌های متفاوت نزدیک به فهم، از این خزینه لایتنای عرفان الهی و بحر مواج کشف محمدی (ص) بهره‌هایی بردارند و به دیگران بدهند ... (۲) باید بدانیم حکمت آن که این کتاب جاوید ابدی که برای راهنمایی بشر به هر رنگ و ملیت و در هر قطب و قطر، تا قیام ساعت نازل گردیده است آن است که مسائل مهم و حیاتی را چه در معنویات و چه در نظام ملکی زنده نگه دارد و بفهماند که مسائل کتاب برای یک عصر و یک ناحیه نیست و گمان نشود قصد ابراهیم و موسی و محمد علیهم و علی آلهم السلام مخصوص به زمان خاصی است. (۳) چه زیباست پیروی رهبر فرزانه از مراد و راهنمای خود که در توصیه‌ای حکیمانه، راه خمینی کبیر را

۱- صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۹۱.

۲- صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۹۲.

۳- پیام امام خمینی/ به زائران بیت‌الله الحرام در تاریخ ۱۶/۵/۶۵ صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۱۹؛ صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۴(ص)-۹۳.

به حجاج یاد آور شده و می‌فرماید:

می‌توان با برنامه‌ریزی حج سنت ختم قرآن در حج را احیا کرد و علاوه بر برگزاری مراسم بسیار مهم و ارزشمند دعای کمیل، قرآن را محور فعالیت‌ها و اقدامات فرهنگی - سیاسی قرار داد و فضای حج را فضایی کاملاً قرآنی و معنوی ساخت. (۱) حج و تحکیم

وحدت بین مسلمانان

حضرت امام / چاره مسلمانان

را در وحدت و همدلی می‌دید و به روشنی دریافته بود که هرگونه تفرق و تشتت، باعث سلطه بیگانگان بر مسلمانان می‌شود. از این رو شاخصه‌های مهم حج ابراهیمی را وحدت اسلامی دانسته و فرمودند:

حج، بهترین میعادگاه معارفه ملت‌های اسلامی است که مسلمانان با برادران و خواهران دینی و اسلامی خود از سراسر جهان آشنا می‌شوند و در آن خانه‌ای که متعلق به تمام جوامع اسلامی و پیروان ابراهیم حنیف است، گرد هم می‌آیند و با کنارگذاردن تشخص‌ها و رنگ‌ها و ملیت‌ها و نژادها، به سرزمین و خانه اولین خود رجعت می‌کنند و با مراعات اخلاق کریمه اسلامی و اجتناب از مجادلات و تجمّلات، صفای اخوت اسلامی و دورنمای تشکّل امت محمدی(ص) را در سراسر جهان به نمایش می‌گذارند. (۱)

حضرت امام در سخنی دیگر می‌فرماید:

باید بدانند که یکی از فلسفه‌های مهم اجتماعی عظیم، از سراسر جهان در این مقام مقدس

و مهبط وحی، به هم پیوستن مسلمانان جهان و تحکیم وحدت بین پیروان پیامبر اسلام و پیروان قرآن کریم در مقابل طاغوت‌های جهان است... (۱) زائران محترم که در جوار خانه خدا و محل رحمت او هستند، با همه بندگان خدا با رفق و مروت و اخوت اسلامی رفتار نمایند و همه را بدون در نظر گرفتن رنگ و زبان و منطقه و محیط، از خود بدانند و همه با هم، یک واحده و ملت واحد قرآنی باشند تا بر دشمنان اسلام و انسانیت چیره

شوند. (۱) حضرت امام از خطبا، روحانیون و سیاستگزاران حج می‌خواهند که برای دستیابی به وحدت اسلامی، در موسم حج تلاش کنند و در رهنمودی از آنان می‌خواهند:

از جمله وظایف در این اجتماع عظیم، دعوت مردم و جوامع اسلامی به وحدت کلمه و رفع اختلافات بین طبقات مسلمین است که خطبا و گویندگان و نویسندگان در این امر حیاتی اقدام نمایند و کوشش کنند در بوجود آوردن جبهه مستضعفین که با وحدت جبهه و وحدت کلمه و شعار لا اله الا الله از تحت اسارتِ قدرت‌های شیطانی اجانب و استعمارگران و استثمارگران بیرون آیند و با اخوت اسلامی بر مشکلات غلبه پیدا کنند. (۲) حضرت امام هرگونه تفرقه‌ای را از سوی دشمنان اسلام می‌داند و برای هوشیاری امت اسلامی همگان را به وحدت و برادری توصیه می‌کند:

۱- همان.

۲- صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۱۵۹.

هان! ای مسلمانان قدرتمند! به خود آییند و خود را بشناسید و به عالم بشناسانید و اختلافات فرقه‌ای و منطقه‌ای را، که به دست قدرت‌های جهانخوار و عمال فاسد آنها برای غارت شما و پایمال کردن شرف انسانی و اسلامی شما بار آمده، به حکم خدای تعالی و قرآن مجید به دور افکنید ... (۱) ای مسلمانان جهان! و ای پیروان مکتب توحید! رمز تمام گرفتاری‌های کشورهای اسلامی، اختلاف کلمه و عدم هماهنگی است و

رمز پیروزی، وحدت کلمه و ایجاد هماهنگی است که خداوند تعالی در یک جمله بیان فرموده: (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا) اعتصام به حبل الله بیان هماهنگی جمیع مسلمین است همه برای اسلام و به سوی اسلام و برای مصالح مسلمین و گریز از تفرقه و جدایی و گروه‌گرایی که اساس همه بدبختی‌ها و عقب‌افتادگی‌هاست. (۱) رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز نقش حج در تحکیم وحدت اسلامی را بسیار مهم و اساسی می‌شمارند و در جای‌جای پیام خود به حجاج و کارگزاران حج بر این امر تأکید می‌نمایند:

در حالی که مراکز استکبار جهانی، تمام تلاش خود را برای مقابله با ایمان، حرکت و وحدت اسلامی متمرکز کرده‌اند. موسم حج، فرصت بزرگی برای مسلمانان است تا با استفاده از این نعمت الهی، نیروی عظیم و معنوی خود را به میدان بیاورند و نشان دهند که قدرت امت اسلامی، باید در معادلات جهانی مورد محاسبه قرار گیرد. (۶/۱۰/۸۲)

۱- از پیام امام خمینی (به حجاج ۷/۷/۵۸؛ صحیفه نور، ج ۹، ص ۲۲۶).

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی نیز برای تحقق وحدت اسلامی گاهی به نشست‌های مختلف با مذاهب در موسم حج پرداخته و در گزارشی به ولی فقیه فرمودند:

همایش بین‌المللی با شرکت زائران کشورهای مختلف برگزار شد و مباحث علمی خوبی با اندیشمندان اهل سنت رهبر انقلاب صورت گرفت. (۵/۱۲/۸۲ ری شهری)

رهبر انقلاب از اینکه حجاج

کشورهای مسلمان، کم و بیش در کنار هم در مراسم برائت از مشرکین مشارکت دارند، احساس رضایت نموده و می‌فرماید: حجاج بیت‌الله الحرام اکنون حج را فریضه‌ای عبادی-سیاسی می‌دانند که حضور گسترده مسلمانان از نژادها و مذاهب مختلف در مراسم برائت از مشرکان، نشانه آن است. (۲۵ / ۱۰ / ۸۶ رهبری)

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، دست اجانب را در ایام حج برای ایجاد تفرقه و تشتت گوشزد نموده و همدلی و وحدت اسلامی را چاره‌ساز می‌دانند:

در حج، فرصت خوبی برای استکبار و آمریکاست، تا شیعه را از سنی و سنی را از شیعه عصبانی کنند، آن را وادار کنند به مقدسات این اهانت کند، این را وادار کنند به مقدسات و محبوبات او اهانت کند؛ باید هوشیار بود. (۳۰ / ۹ / ۸۳ رهبری)

فرصت حج را برای روشنگری در این زمینه‌ها و اعلام برائت از استکبار و آمریکا نباید از دست داد. دنیای اسلام باید بداند که با چه قضایایی

مواجه است. این‌ها برای دنیای اسلام باید وسیله نشاط و حرکت شود. در تبلیغاتِ آن‌ها این طور وانمود می‌شود که دیگر فایده‌ای ندارد. استکبار تسلط پیدا می‌کند و نمی‌شود کاری کرد، مشت است و درفش، واقع قضیه این نیست، واقع قضیه این است که امت اسلامی یک موجود زنده و توانمند است. آن جایی که بخواهد و اراده و اقدام کند نه قدرت آمریکا و نه بالاتر از آمریکا، هیچ تدبیر و کاری علیه او نمی‌توانند بکنند. (۳۰ / ۹ / ۸۳ رهبری)

حج یک فریضه پر ظرفیتی است که اگر درست عمل شود و آن‌چنان که شارع مقدس خواسته است در هر دوره و زمانی متناسب با آن زمان به شکل شایسته‌ای انجام بگیرد، تأثیرات آن علاوه بر تأثیرات فردی و ملی، تأثیرات بین‌المللی خواهد بود. کدام واجب دیگری این گونه است؟ و این عمل و فریضه، هم دل و روح و باطن حج گزار را تصفیه و نورانی مد و به خدا نزدیک می‌کند، با استغفار و تضرع و مناجات الهی آشنا و معنوی می‌کند، هم مسائل یک ملت اثر می‌گذارد، چون بخشی از مردم یک ملت وقتی در یک جهت خاص، با یک هدف مشخص به سفری رفتند و برگشتند، همگرایی آن‌ها قهراً بیشتر می‌شود و سطح معنویت و اخلاق ملی بالا می‌رود و هم علاوه بر این‌ها بین‌المللی است، چون ملت‌ها با اشتراکاتی که دارند، فارق‌ها و تفاوت‌هایی هم با هم دارند که آن‌ها را از هم جدا می‌کند و احیاناً انگیزه‌های خصمانه‌ای نسبت به یکدیگر در آن‌ها به وجود می‌آورد. «حج» موجب می‌شود که این فارق‌ها کمرنگ شود و آن جهات اشتراک و اتحاد بین ملت‌های گوناگون برقرار گردد. بنابراین ما هیچ واجبی را با این ابعاد گسترده و عظیم نداریم. (۱/ ۹/ ۸۵)

ایشان در سخنی دیگر، برای خنثی‌سازی توطئه دشمنان در

صفوف متحد مسلمانان، در رهنمودی حکیمانه می‌فرماید:

حج باید آئینه اتحاد باشد نه آئینه اختلاف، اگر قرار باشد ما همه یک جا جمع بشویم تا در آنجا یکی به یکی بگویید تو بدی آن دیگری بگوید تو بدتری، این چه جمع شدنی است؟ اگر اختلافی هم وجود دارد، جای بروزش آنجایی نیست که خدای متعال فرموده است: جمع بشوید تا (لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ) که منافع خودشان را در آنجا به دست بیاورند! بعضی‌ها - حالا نگاه خوش بینانه همین است که بگوییم کج سلیقه‌گی است و آلا اگر به چشم بدبینانه نگاه کنیم،

حرف‌های دیگر هم می‌شود زد- حج را جایی قرار می‌دهند برای دندان نشان دادن و لج کردن و چهره در هم کردن نسبت به اختلافات فرقه‌ای و طائفی، شیعه و سنی را آنجا مقابل هم قرار دادن، چقدر باید به ما بگویند تا باور کنیم که امروز بیش از گذشته، اختلافات شیعه و سنی یکی از محورهای اساسی است که دشمنان اسلام دارند رویش سرمایه‌گذاری می‌کنند، حاضرند پول‌های کلان خرج کنند که شیعه را علیه سنی و سنی را علیه شیعه تحریک کنند. (۱/ ۹/ ۸۵ رهبری)

رهبر فرزانه و حکیم انقلاب سال ۳۸۶ (ره) را سال اتحاد ملی و انسجام اسلامی نامگذاری و در پیام به حجاج بیت‌الله الحرام اعلام می‌دارند:

حج در امسال که اعلان شد سال انسجام اسلامی است، یک رنگ و روی تازه‌ای پیدا می‌کند. همیشه هنگام انسجام است و امت اسلام باید دنبال اتحاد باشد اما تعیین امسال با عنوان انسجام اسلامی، مثل قله‌ای است در یک رشته کوه؛ علت هم واضح است چون سیاست دشمنان اسلام و مسلمین بر تفرقه قرار گرفته است. می‌خواهند بین مسلمان‌ها ایجاد اختلاف

کنند این برای آنها از هر جنگ نظامی، از هر حرکت سیاسی و از هر چالش اقتصادی با صرفه‌تر است. متأسفانه زمینه‌ها هم فراهم شده است. مقدارش مربوط به تاریخ است، مقداری هم مربوط به جهالت‌های ما در همین دوران خودماست. حالا غیر از اختلاف اقوام مختلف و ملت‌های مختلف، اختلاف مذاهب شیعه و سنی - که اگر مسئله شیعه و سنی نبود، می‌رفتند سراغ مذاهب درون هر یک از این دو فرقه، بین آن فرق خاص و نحله‌های خاص تسنن یا تشیع و آنها را آتش‌افروزی می‌کردند که حالا به آنها فعلاً

کار ندارند چون خود مسئله شیعه و سنی، وسیله خوبی است برای ایجاد اختلاف بین آنها، این را ما در همه جا داریم می بینیم، در دنیای اسلام اهتمام آنها را می بینیم. البته موفق نشدند خدا را شکر. خواستند بعد از تشکیل دولت اسلامی در یک کشور شیعی، این جور وانمود کنند که اختلاف بین فرق اسلامی و برادران مسلمان تشدید شده است، لکن موفق نشدند. علت هم این بود که دولت اسلامی، اسلامی برخورد کرد. ما در دنیای اسلام بیشترین دلسوزی برای برادران خودمان در فلسطین کردیم که از برادران اهل سنت مایند. در فلسطین که شیعه ای وجود ندارد؛ تقریباً بیشترین پشتیبانی را از اتحاد شیعه و سنی در عراق ما کردیم، در داخل کشور خودمان برادران شیعه و سنی در هر نقطه ای که هستند، با الفت و مهربانی و تفاهم رفتار می کنند.

دولت اسلامی و جمهوری اسلامی نگذاشت که استکبار بتواند به اهداف خود دست پیدا کند ولی آنها دارند تلاش می کنند، متأسفانه یک جاهایی هم می بینیم که به حادثه آفرین هایی هم منتهی می کنند، هوشیار باشید. (۲۳ / ۸ / ۸۶ رهبری)

من توصیه مؤکد می کنم در همه مراسم حج، مسئله انسجام اسلامی و باطل کردن کید دشمن را مورد توجه قرار بدهید. البته دولت ها باید احساس مسئولیت کنند، دولت میزبان در کشور

عربستان باید احساس مسئولیت کند. البته مسئولین آن دولت، حرفشان، اظهارشان شبیه همین چیزی است که ما از آنها توقع داریم، لکن باید عملی شود و در میدان عمل، در صحنه عمل، باید معلوم شود که به دنبال انگیزه‌های اختلاف‌نویسند و صاحبان این انگیزه‌ها را هم تقویت نمی‌کنند، بلکه جلوگیری می‌کنند. این باید در عمل اثبات بشود. این یک نکته است که نکته ایجاد الفت و اتحاد است. (۲۳/۸/۸۶ رهبری)

رهبر انقلاب از اینکه جهان

اسلام با این همه پتانسیل و قدرت سرشار خود چون ید واحد عمل نمی‌کند و دشمن از این جدایی به غایت بهره‌برداری می‌کند، اظهار تأسف نمود و جهان اسلام را به نزدیکی و قرابت بیشتر فرا می‌خواند:

آن‌ها نباید هویت عظیم و پر قدرت امت اسلامی را که می‌تواند گره‌گشای بسیاری از مشکلات باشد، از یاد ببرند. در مسائل جهان اسلام، شاخص تعیین کننده در تصمیم‌گیری‌ها مصالح امت اسلامی و حفظ اقتدار آن باشد. امروز خروج اشغالگران از عراق و تثبیت حاکمیت ملی در آن کشور، بیرون رفتن نظامیان بیگانه از افغانستان و تأکید بر اسلامیت و استقلال آن کشور، کمک به ملت مظلوم فلسطین و تقویت مادی و معنوی کسانی که به دفاع از جان و مال و عزت و استقلال خود در برابر غاصبان برخاسته‌اند، ترویج شعائر دینی و ایمان مذهبی در همه جای دنیای اسلام، نزدیک شدن روزافزون دولت‌های مسلمان به یکدیگر و حل مناقشات آنان با یکدیگر، فعال شدن سازمان کنفرانس اسلامی و پی‌گیری حق و توی آن در شورای امنیت سازمان ملل، همه و همه در

جهت مصالح امت اسلامی است پس باید در سیاست‌ها و تلاش‌های همه دولت‌های مسلمان گنج‌انیده شود و ملت‌ها و نخبگان، آن را از حکومت‌های خود مطالبه کنند. (۸/۱۱/۸۲ پیام رهبری به حجاج)

حج در عین حال، یک حرکت دسته‌جمعی است، دعوت الهی به حج برای آن است که مؤمنان خود را در کنار یکدیگر ببینند و نمادی از وحدت پیکره مسلمین را به چشم خود بنگرند. حج برای تقرّب دسته‌جمعی به خدا و برائت دسته‌جمعی از شیاطین انس و جنّ است. تمرین اتحاد و پیوستگی امت اسلامی است و

امت اسلامی هرگز مانند امروز به این برادری با یکدیگر و براثت علنی از مشرکین و مستکبرین نیاز نداشته است. (۲۹/۱۰/۸۳ پیام رهبری به کنگره عظیم حج)

باید کدورت‌های فرقه‌ای و قومی را که غالباً برانگیخته خبائث دشمنان مشترک است، به اخوت و اتحاد تبدیل کند. (۲۹/۱۰/۸۳ پیام رهبری به کنگره عظیم حج)

امروز دنیای اسلام بیش از همه، به اتحاد و یکدلی و تمسک به قرآن نیازمند است. از سویی، ظرفیت‌های جهان اسلام برای توسعه و عزت و اقتدار، امروز بیش از گذشته آشکار شده و بازیابی مجد و عظمت امت اسلامی، امروز در سراسر جهان اسلام، انگیزه و خواست جوانان و فرزندان شده است. شعارهای منافقانه مستکبران رنگ باخته و نیات پلید آنان برای امت اسلامی بتدریج آشکار شده است. (۲۹/۱۰/۸۳ پیام رهبری به کنگره عظیم حج)

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، اجتماع بزرگ مسلمانان در حج را نوعی هویت بخشی جمعی می‌شمارند و از همگان می‌خواهند به این نیروی عظیم توجه داشته باشند که:

حج، یکی از برترین تدابیر اسلام در غفلت زدایی است. بین‌المللی بودن این مراسم، گویا این پیام را می‌رساند که امت اسلامی در هویت جمعی خود نیز جدا از وظیفه فردی هر مسلمان، موظف به غفلت از خویشتن است. (۱۹/۱۰/۸۴ پیام رهبری به مناسبت کنگره عظیم حج)

شکوه و جلال این گردهمایی بی‌نظیر، ما را به واقعیت امت عظیم اسلامی که فراتر از ملت‌ها و نژادها و رنگ‌ها و زبان‌هاست، آشنا می‌سازد. این جمع درهم تنیده و هماهنگ، این زبان‌ها که همه به یک سخن مترنم‌اند، این تن‌ها و دل‌ها که

همه به یک قبله رو می آورند، این انسان‌ها که ده‌ها کشور و ملت را نمایندگی می‌کنند، همه متعلق به یک واحد و یک مجموعه عظیم‌اند و آن، امت اسلامی است. (۱۹/۱۰/۸۴ رهبری)

امت اسلامی از ملت‌ها و نژادها و پیروان مذاهب گوناگون تشکیل یافته است. این تنوع که با پراکندگی جغرافیایی در بخش حساس و مهمی از کره زمین همراه است، می‌تواند نقطه قوتی برای این پیکره عظیم به شمار آید و میراث و فرهنگ و تاریخ مشترک آنان را در گستره پهناور، از کارآمدی بیشتری برخوردار سازد و انواع استعدادها و قابلیت‌های انسانی و طبیعی را در خدمت آن به کار گیرد. (۸/۱۰/۸۵ پیام رهبری به کنگره عظیم حج)

باید دانست اگر هویت جمعی اسلامی شکل بگیرد، دست اجانب از کشورهای اسلامی کوتاه می‌شود، از این رو دشمن با علم به این مهم، سعی در پراکندگی و عدم شکل‌گیری هویت اسلامی دارد؛ هماهنگونه که رهبر انقلاب می‌فرماید: سیاستمداران استعمارگر به خوبی می‌دانستند که اگر هویت یکپارچه جهان اسلام شکل بگیرد،

راه بر سیطره سیاسی و اقتصادی آنان بسته خواهد شد. پس در تلاشی همه سویه و بلندمدت، به اختلاف در میان مسلمانان دامن زدند و زیر چتر این سیاست خبیثانه، از غفلت توده‌های مردم و سست عنصری زمامداران سیاسی و فرهنگی، بهره‌برداری کردند. و کار خود را در تسلط بر کشورهای اسلامی پیش بردند. و کار خود را در سرکوب حرکت‌های آزادیخواهانه در کشورهای اسلامی در قرن گذشته و پیشروی استعمارگران در سلطه‌گری بر این کشورها و ایجاد یا تقویت

حکومت‌های مستبد در آن‌ها و غارت منابع طبیعی و نابودسازی منابع انسانی آن‌ها و در نتیجه عقب‌نگه داشتن ملت‌های مسلمان از قافله دانش و فن‌آوری، همه در سایه تفرقه و بیگانگی که در مواردی به دشمنی و ستیز و برادرکشی می‌رسد، پدید آمده است. (۸/۱۰ / ۸۵ پیام رهبری به کنگره عظیم حج)

رهبر فرزانه انقلاب، نقش آحاد اسلامی را مؤثر دانسته؛ اما نقش نخبگان را برجسته‌تر می‌شمارند و در توصیه‌ای به آنان می‌فرماید: امروز روزی است که امت اسلامی چه نخبگان سیاسی و فرهنگی و دینی و چه توده‌های مردم در آن، باید بیش از همیشه هوشیار باشند و طلعه‌های دشمن را بشناسند و با آن مقابله کنند. یکی از کارآمدترین حيله‌ها، افروختن آتش اختلاف است. آنان با صرف پول و تلاش سراسیمه و بی‌درنگ، در پی آنند که مسلمانان را سرگرم اختلاف میان خود کنند و بار دیگر با بهره‌گیری از غفلت‌ها و کج‌فهمی‌ها و تعصب‌ها، ما را به جان یکدیگر بیندازند. امروز هر حرکت تفرقه‌انگیز در دنیای اسلام، گناهی تاریخی است (۸/۱۰ / ۸۵ پیام رهبری بمناسبت کنگره عظیم حج)

این، یک مقطع تاریخی تعیین کننده است. نخبگان و علما و روشنفکران، وظیفه سنگینی در این مقطع بر دوش دارند. هر گونه ضعف و سست عنصری و غرض ورزی و کوتاهی آنان، می تواند به فاجعه منتهی شود. علمای دین در برابر اختلاف افکنی مذهبی ساکت ننشینند. روشنفکران در دمیدن روح امید در جوانان کوتاهی نکنند. سیاستمداران و زمامداران، مردم خود را در صحنه نگه دارند و به آنان تکیه کنند. دولت های اسلامی، همبستگی میان خود را تقویت کنند و از این قدرت حقیقی در برابر تهدید سلطه گران بهره مند شوند.

(۸/۱۰/۸۵ پیام رهبری به مناسبت کنگره عظیم حج)

حضرت آیت الله خامنه‌ای، در کنار مبارزه و سخت گیری با دشمنان، نزدیکی و مواسات و همدلی بین مسلمانان را چاره‌ساز می‌دانند و می‌فرماید:

این دو رکن عزت یعنی از سویی مرزبندی و جبهه گیری مقتدرانه در برابر استکبار و از سویی تراحم و همگرایی و برادری بین مسلمانان، آنگاه که با رکن سوم یعنی خشوع و تعبد در برابر پروردگار همراه شود، امت اسلامی در راهی که مسلمین صدر اسلام را به اوج عظمت و عزت رسانید، پی‌درپی به پیش خواهد رفت و ملت‌های مسلمان، از عقب‌ماندگی حقارت‌باری که در قرن‌های اخیر بر آنان تحمیل شده، نجات خواهند یافت (۲۷/۹/۸۶ پیام رهبری به کنگره عظیم حج)

متأسفانه استکبار با رخنه در صفوف متحد مسلمانان، آنان را علیه یکدیگر تحریک کرده، به گونه‌ای که فرقه‌ای از اهل سنت شیعیان را مشرک

و مهدورالدم شمرده است! رهبر فرزانه در رهنمودهای حکیمانه این آفت و آسیب را متذکر شده و می‌فرماید:
امروز کسانی با کوتاه‌بینی و بی‌خردی واهی، جماعت بزرگی از مسلمانان را مشرک می‌شمارند و حتی خون آنان را مباح می‌دانند!
این‌ها چه بدانند و چه ندانند، در خدمت شرک و کفر استکبارند؛ چه بسا کسانی که احترام به بارگاه پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و اولیاء و ائمه دین علیهم‌السلام را که تکریم دین و دینداری است، شرک و کفر نامیدند اما خود در

خدمت در گاه کافران و ستمگران درآمدند و به هدف‌های پلید آنان کمک کردند. (۲۷ / ۹ / ۸۶ پیام رهبری به کنگره عظیم حج) تفکیک حج ابراهیمی از حج غیر ابراهیمی

مراد از حج ابراهیمی، همان حَجّی است که خداوند متعال آن را بر بندگانش واجب کرد و اعلام آن را از ابراهیم خلیل‌الرحمان خواست: (وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ) و رسول گرامی اسلام (ص) در زمان خود آن را احیا نمود. بنابراین، حج ابراهیمی همان حَجّ حقیقی و واقعی است که با انگیزه‌ای خاص و جهت تحقق فلسفه مهم آن، که اظهار عبودیت الهی و نفی شرک و الحاد و رسیدن به قلّه کمال و سعادت است، انجام می‌گیرد.

حج ابراهیمی تنها به انجام مناسک و اعمال ظاهری نمی‌اندیشد، بلکه افزون بر آن، به عمق و باطن اعمال

نیز نظر می‌اندازد و در همه حالات، آنها را مدّ نظر دارد.

امام راحل (ره) می‌فرماید:

گردش به دور خانه خدا، نشان‌دهنده این است که به غیر از خدا گرد دیگری نگردید و رجم عقبات، رجم شیاطین انس و جنّ است. شما با رجم، با خدای خود عهد کنید تا شیاطین انس و ابرقدرت‌ها را از کشورهای اسلامی عزیز برانید.

و در جای دیگر می‌فرماید:

در سعی بین صفا و مروه، با صدق و صفا سعی در یافتن محبوب کنید که با یافتن او، همه بافت‌های دنیایی گسسته شود و همه شک‌ها و تردیدها فرو ریزد و همه خوف و رجا‌های حیوانی زایل شود... پس به منا روید و آرزوهای حقانی را در آنجا دریابید که آن، قربانی نمودن محبوب‌ترین چیز خویش در راه محبوب مطلق است.

امام(ره) در تبیین حج غیر ابراهیمی (حج جاهلی) و یا حج آمریکایی می‌فرماید:

چیزی که تا به حال از ناحیه آگاهان و یا تحلیل‌گران مغرض و یا جیره‌خواران، به عنوان فلسفه حج ترسیم شده است، این است که حج، یک عبادت دسته‌جمعی و یک سفر زیارتی-سیاحتی است. به حج چه که چگونه باید زیست و چطور باید مبارزه کرد و با چه کیفیت درمقابل جهان سرمایه‌داری و کمونیسم ایستاد. به حج چه که حقوق مسلمانان و محرومان را از ظالمین باید ستاند. به حج چه که باید برای فشارهای روحی و جسمی مسلمانان، چاره اندیشی نمود. به حج چه که مسلمانان باید به عنوان یک نیروی بزرگ و قدرت سوم جهان، خودنمایی کنند. به حج چه که مسلمانان را علیه حکومت‌های وابسته بشوراند، بلکه حج همان

سفر تفریحی، برای دیدار از قبله و مدینه است و بس!

امام (ره) بلافاصله به حج ابراهیمی اشاره می‌کند و می‌فرماید:

حج برای نزدیک شدن و اتصال انسان به صاحب خانه است. حج تنها حرکات و اعمال و لفظها نیست و با کلام و لفظ و حرکت خشک انسان، به خدا نمی‌رسد. حج کانون معارف الهی است که از آن، محتوای سیاست اسلامی را در تمام زوایای زندگی باید جستجو نمود. حج، پیام‌آور ایجاد و بنای جامعه‌ای به دور از رذایل مادی و معنوی است.

حج، تجلی و تکرار همه صحنه‌های عشق‌آفرین زندگی یک انسان و یک جامعه متکامل در دنیاست. حج ابراهیمی، تنها یک مناسک خشک و بی‌روح نیست بلکه سیر و سلوک معنوی و عرفانی و طیّ منازل روحانی و دربرگیرنده ابعاد مختلف عبادی، سیاسی و اجتماعی است.

امام راحل (ره) احیاکننده حج ابراهیمی بر این موضوع تأکید ورزیدند و در پیام‌ها و سخنرانی‌ها، فراگیر بودن این عبادت بزرگ را گوشزد نمودند و چه بسا با توجه به ابعاد گسترده حج است که بر این فریضه عظیم تأکید فراوان شده و قرآن مجید آن را حق مستقیم خداوند بر بندگان خوانده، آنجا که فرمود:

ص: ۱۱۲

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ...

حج خانه خدا، حق خدا بر مردم است، کسانی که استطاعت آن را دارند.

از این رو است که رهبر و دولت اسلامی موظف است در صورتی که حج تعطیل شود، مردم را به انجام آن مجبور کند و اگر توان مالی نداشتند، از بیت المال

امکان تشرف را برایشان فراهم آورد تا خانه خدا خالی از زائر نباشد. امام صادق(ع) می‌فرماید:

لَوْ عَطَّلَ النَّاسُ الْحَجَّ لَوَجَبَ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يُجْبِرَهُمْ عَلَى الْحَجِّ إِنْ شَاءُوا وَإِنْ أَبَوْا فَإِنَّ هَذَا الْبَيْتَ إِنَّمَا وُضِعَ لِلْحَجِّ

اگر مردم حج را تعطیل کنند، بر امام واجب است آنان را به حج وادارد چه بخواهند و چه نخواهند؛ زیرا این خانه برای حج نهاده شده است.

امام راحل(ره) با استفاده از کتاب و سنت، ابعاد مختلف حج را به مسلمانان معرفی کرد و به قول یکی از بزرگان، حج را در عصر حاضر اقامه نمود. ایشان در یکی از سخنرانی‌هایش می‌فرماید:

بیت الله الحرام و کعبه معظم، زائرین عزیزی را در آغوش می‌کشد که حج را از انزوای سیاسی و انحراف اساسی به سوی حج ابراهیمی و محمدی سوق داده و حیات آن را تجدید می‌نمایند و بت‌های شرق و غرب را در هم

می‌شکنند و معنای قیام ناس و حقیقت برائت از مشرکان را عرضه می‌دارند.

امام راحل (ره) حجی را که مشتمل بر ابعاد مذکور نباشد، حج واقعی نمی‌داند. برای تبیین اندیشه امام، بحث را در دو بخش مستقل پی می‌گیریم:

۱. محتوای حج ابراهیمی

اشاره

محتوای حج ابراهیمی از دیدگاه امام بسیار مهم است. براساس این فلسفه، محتوای حج، از احرام گرفته تا طواف و تارمی جمرات و قربانی، هرکدام معنا و مفهومی منطبق با فلسفه حج دارد.

مفهوم تلبیه

زائر خانه خدا با سر دادن تلبیه (۱)، آری به حق می گوید و دست ردّ بر سینه باطل می کوبد. تلبیه، نه گفتن به خواسته های نفسانی، شیطان و استکبار جهانی است.

امام صادق(ع) در حدیثی که منسوب به آن حضرت است، می فرماید:

«واحرم عن کلّ شیئ یمنعک من ذکرالله و یحجبک عن طاعه الله»

زمانی احرام واقعی می بندی و لبیک واقعی

۱- لبیک اللهم لبیک، لبیک لا شریک لک لبیک

می‌گویی که هر چیزی که انسان را از یاد خدا غافل می‌کند، بر خود تحریم کنی و هر آنچه که مانع از اطاعت امر حق است، از سر راه برداری.

مخالفت با هوای نفس، خواسته‌های شیطان و شیطان صفتان، لازمه احرام بستن به احرام حج ابراهیمی و لبیک واقعی است. امام/ در تبیین حقیقت لبیک می‌فرماید:

در فریضه حج که لیبک به حق است - دقت می‌فرمایید لیبک - لیبک به حق و هجرت به سوی حق تعالی به برکت ابراهیم و محمد (ص) است. مقام نه بر همه بت‌ها، طاغوت‌ها، شیطان‌ها و شیطان‌زاده‌ها است.
در ادامه می‌فرماید:

کدام بت از شیطان بزرگ، آمریکای جهان‌خوار و شوروی ملحد و متجاوز بزرگتر و کدام طاغوت و طاغوت‌چهره از طاغوت‌های زمان ما بالاترند؟! (۱) طاغوت‌ها فقط همان لات، هبل و بت‌های بی‌جان نیستند. بت‌های جاندار نیز طاغوت‌تند، وقتی نفی شریک می‌کنی؛ لا شریک لک لیبک می‌گویی؛ در واقع نه، به همه این‌ها گفته و تنها به او تکیه می‌کنی.

مفهوم طواف

از دیدگاه امام راحل، طواف هم معنا و محتوای خاص خودش را دارد، لذا در تفصیل و تبیین طواف حج

۱- پیام امام خمینی (ره) به زائران بیت الله الحرام، ۱۶ / ۵ / ۱۳۶۵.

واقعی می‌فرماید:

در طواف حرم خدا که نشانه عشق به حق است، دل را از دیگران تهی کنید. حجاج بیت الله الحرام! دقت کنید به معانی. آری آنگاه که طواف می‌کنی و دور خانه خدا می‌چرخ، مواظب باش که طواف تو همچون طواف مردم زمان جاهلیت نباشد. امام

باقر(ع) فرمود:

«هَكَذَا كَانُوا يَطُوفُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ».

در جاهلیت نیز همین طور طواف می‌کردند.

طواف شما باید با طواف آن‌ها فرق داشته باشد.

شما باید معنای طواف را بفهمید و معنای دور زدن بر این سنگ‌ها را درک کنید.

اینک به فرموده امام، دل از دیگران تهی کنید و جان را از خوف غیر حق پاک سازید و به موازات عشق به حق، از بت‌های کوچک و بزرگ و طاغوت‌ها و وابستگان آنان برائت جوئید:

حاجی واقعی باید از آمریکاییان جنایتکار که امروزه حرم امن الهی را به وجود پلید خود آلوده کرده‌اند، برائت جوئید، و نیز از دست پروردگان پلیدشان چون صدام عفلقی که کعبه دل حاجیان، حرم امام حسین و حرم امیرالمؤمنین ۸ را هتک حرمت کردند، (۱) اشقیایی که قلم و بیان، از تبیین و تصویر شقاوتشان عاجز است، اظهار تنفر کند. جنایتکارانی که در کنار حرم حسین بن علی ۸، مردم را از لعنت بر قاتلان آن عزیز منع، و لعن بر اعدا و دشمنانش را از زیارتنامه‌اش حذف می‌کنند و حتی حق جویان و رهروان راه حق را در حرم این دو

۱- تاریخ سخنرانی، مقارن با انتفاضه مردم مسلمان عراق و یورش وحشیانه مزدوران صدام به حرم مطهر امیرالمؤمنین (ع) و امام حسین (ع) بود.

ص: ۱۲۰

امام به شهادت می‌رسانند.

اگر از شقاوت پیشگانی همچون صدام و ... و اربابان آنان برائت جستید، می‌توانید بگویید: خدایا! دور خانه تو می‌گردم، مهر و عشق تو بر دل دارم، و از غیر تو بیزارم.

طواف بر گرد خانه خدا، باید نشان دهنده عشق به خدا و برائت و بیزاری از دشمنان خدا باشد، و الا طواف

مفهوم رمی جمرات

از دیدگاه امام(ره) رمی جمرات نیز در حج ابراهیمی معنا و مفهوم خاصّ خودش را دارد. لذا می گوید:
رجم عقبات، رجم شیاطین انس و جنّ است، شما با رجم، با خدای خود عهد کنید تا شیاطین انس و ابرقدرت‌ها را از کشورهای اسلامی عزیز برانید. (۱) بدیهی است که اگر سنگ زدن به جمرات، این مفهوم را نداشته باشد، و به معنای رمی کردن شیاطین جنّ و انس نباشد، عملی بی‌محتواست. باز می‌فرماید:
باید شیطان بزرگ، میانه و کوچک [جمره عقبه، وسطی و اولی] را از حریم مقدس اسلام و کعبه حرم راند و باید دست شیاطین را از کعبه و حرم کشورهای اسلامی - که حریم آن است - قطع کرد.
درود و سلام خدا بر امام

۱- پیام امام خمینی(ره) به زائران بیت الله الحرام، ۷/۷/۱۳۵۸.

باد که هر چه اَمّت لازم داشت، در طول عمر پر برکتش، پس از پیروزی انقلاب و پیش از آن، همه را بیان کرد.

ایشان در عبارت دیگری می‌فرماید:

با فریادها و دعوت‌ها و تظلم‌ها و افشاگری‌ها و اجتماعات زنده و کوبنده، در مجمع مسلمین در مکه مکرمه بت‌ها را بشکنیم و

شیاطین را که در رأس آن‌ها شیطان بزرگ است، در عقبات رمی کنیم و طرد نماییم. تا حجّ خلیل الله و حبیب الله

ص: ۱۲۳

و ولی الله؛ مهدی عزیز را بجا آورده باشیم و اَلَّا در حق ما گفته می شود:
«مَا أَكْثَرَ الضَّحِيجَ وَ أَقَلَّ الْحَجِيجَ».

آری اگر حج کسی این محتوا را نداشته باشد، مشمول همان زائرانی خواهد شد که امام صادق (ع) فرمود: «چقدر ضجّه زن زیاد است و حاجی کم!»

در حج ابراهیمی؛ تک تک اعمالی که حجج بیت الله انجام می دهند، فلسفه خاصّ خودش را دارد.

چند تذکره:

نکاتی در رابطه با زائران بیت الله از دیدگاه امام (ره) برای شما زائران ایرانی که پیامبران انقلاب اسلامی ایران هستید، بیان کنم که او فرمود:

شما حجّاج بیت الله الحرام!

حامل پیام این ملت و نمایندگان این کشور هستید، در این صورت موقعیت شما بسیار

حساس و وظیفه شما بسیار سنگین است. (۱) برای تأمین اهداف حج، باید این نکات را رعایت کنید: (۲) ۲. بعد سیاسی حج ابراهیمی

یکی از ابعاد مهم حج ابراهیمی، بعد سیاسی آن است و شاید مهم‌ترین نقطه تمایز بین حج ابراهیمی و حج

۱- پیام امام خمینی (ره) به مناسبت عید قربان، ۱۳۶۳/۶/۱۷.

۲- میقات حج، سال دوم، شماره سوم، بهار ۱۳۷۲، مبانی حج از دیدگاه امام (ره) آیت‌الله محمد محمدی‌ری شهری.

غیر ابراهیمی، همین بُعد سیاسی حج باشد که متأسفانه مورد غفلت بسیاری از مسلمانان قرار گرفته است. امام راحل به منظور احیای حج ابراهیمی، همواره در پیام‌ها و سخنرانی‌ها از این موضوع سخن گفته‌اند و در موارد مختلف، بر اجرای آن تأکید ورزیده‌اند. نیز غفلت از این امر خطیر را ناشی از توطئه تبلیغاتی استکبار جهانی می‌داند و می‌فرماید:

از همه ابعاد آن (حج)، مهجورتر و مورد غفلت‌تر، بُعد سیاسی این مناسک عظیم است که دست خیانتکاران برای مهجوریت آن بیشتر در کار بوده و هست و خواهد بود. (۱) امام در جای دیگر می‌فرماید:

یکی از فلسفه‌های بزرگ حج، بعد سیاسی اوست که دست‌های جنایتکار از همه اطراف برای کوبیدن این بعد در کار هستند و تبلیغات

دامنه‌دار از آن‌ها مع‌الاسف در مسلمین هم تأثیر کرده است که بسیاری از مسلمین سفر حج را یک عبادت خشک و خالی بدون توجه به مصالح مسلمین می‌دانند. (۱) با توجه به این تبلیغات گسترده و ذهنیت تفکیک حج از سیاست، امام رابطه حج و سیاست را به وضوح مطرح ساخت و فرمود:

حج از آن روزی که تولد پیدا کرده است، اهمیت بُعد سیاسی اش کمتر از بعد عبادی اش نیست. بُعد سیاسی علاوه بر سیاستش، خودش عبادت است. (۱) اصرار امام تا جایی است که حج بدون سیاست را حج نمی داند و می فرماید:

... حج کانون معارف الهی است که از آن، محتوای سیاست اسلام را در تمامی زوایای زندگی باید جستجو نمود ... (۲) ولی چه باید کرد و این غم بزرگ را به کجا باید برد که حج بسان قرآن مهجور گردیده است و به همان اندازه ای که آن کتاب زندگی و کمال و جمال در حجاب های خود ساخته ما پنهان شده است و این گنجینه اسرار آفرینش در دل خروارها خاک کج فکری های ما دفن و پنهان گردیده است و زبان انس و هدایت هر زندگی و فلسفه زندگی ساز او به زبان وحشت و مرگ و قبر تنزل کرده است؛ حج نیز به همان سرنوشت، گرفتار گشته است. سرنوشتی که میلیون ها مسلمان هر سال به مکه می روند و پا جای پای پیامبر و ابراهیم و اسماعیل و هاجر می گذارند

۱- صحیفه نور، ج ۱۸، ص ۶۶.

۲- صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۲۲۸.

ولی هیچ کس نیست که از خود پرسد: ابراهیم و محمد(ص) که بودند و چه کردند. هدفشان چه بود. از ما چه خواسته‌اند؟ گویی به تنها چیزی که فکر نمی‌شود به همین است! مسلم حج بی‌روح و بی‌تحرک و قیام، حج بی‌برائت، حج بی‌وحدت و حجی که از آن هدم کفر و شرک برنیاید، حج نیست. (۱) امام، اقامه حج ابراهیمی

و محمدی(ص) را در گرو براءت- که یک نوع حرکت سیاسی است- می داند و می فرماید:

در این مقطع زمانی، تکلیف الهی حجاج است که اگر مطلبی از گویندگان شنیدند که بوی ایجاد اختلاف بین صفوف مسلمانان را می دهد انکار کنند و براءت از کفار و سردمداران آنان را از وظایف خود در مواقع کریمه بدانند تا حج آن ها حج ابراهیمی ابوالانبیاء- صلوات الله علیه- باشد و حج محمدی(ص) و الا ما اکثر الضجیج و اقل الحجیج درباره آن ها صادق است.

بعضی ممکن است تصور کنند بُعد سیاسی حج، از ابتکارات رهبر کبیر انقلاب حضرت امام خمینی(ره) است و پیشینه تاریخی ندارد. امام(ره) این پندار نادرست را که از جهل و غفلت و عدم آشنایی با قرآن و حدیث سرچشمه می گیرد، ناصحیح می داند و می فرماید:

سیاست حج، سیاستی نیست که ما درست کرده باشیم. حج، سیاست اسلامی است ما از اول بنایمان بر این بوده است به حج آن طوری که

ص: ۱۳۰

بوده است عمل کنیم، همان طور که پیغمبر اکرم بت ها را در کعبه شکست ما هم بت ها را بشکنیم و این بت ها که در زمان ما هستند، از آن زمان بالاتر و بدترند. (۱)

نمایش قدرت اسلام

برائت از مشرکان، علاوه بر اعلام نفرت و تبّی از دشمنان اسلام، نمایش قدرت اسلام و رژه جمعی امت اسلامی است. علی ۷

۱- صحیفه نور، ج ۱۹، ص ۱۸۹.

ص: ۱۳۱

می فرماید:

«الحج تقویه للدين».

خداوند حج را برای تقویت آیین اسلام تشریح کرد.

این انتظار از حج وقتی جامه عمل می پوشد که خانه مقدس خدا، رمز وحدت مردم و مرکز اجتماع دل ها و همایش سیاسی جامعه اسلامی باشد. اگر می بینیم در روایات، حج به عنوان جهاد افراد ضعیف تلقی شده است، آنجا که پیامبر خدا (ص) می فرماید:

«هو(الحج) احد الجاهدين هو جهاد الضعفاء».

حج یکی از دو جهاد است، حج جهاد ضعیفان است.

معلوم می شود همان آثار و ثمراتی که جهاد دارد، حج نیز داراست. جهاد جنگ مسلحانه با کافران و حج جنگ سرد با آنان است؛ چون حج محل نمایش اقتدار و عظمت امت اسلامی است. یکی دیگر از ابعاد

سیاسی حج، ایجاد رابطه مردم با رهبری است؛ زیرا ابعاد دیگر حج مانند اتحاد و یکپارچگی و اهتمام به امور مسلمین و غیره، در سایه رهبری و امامت قابل تحقق است. بر این اساس موسم حج، زمان مناسبی برای تجدید پیمان با ولی امر مسلمین است و روایات بسیاری در این باره وجود دارد؛ از جمله امام باقر(ع) مناسک بدون رهبری

را به منزله انجام اعمال پیرامون سنگ می‌داند که از روح و معنا خارج است و می‌فرماید:
مردم دستور دارند به سوی این سنگ‌ها بیایند سپس به دور آن‌ها طواف کنند، آنگاه به پیشگاه ما آمده، از ولایت خودشان نسبت
به ما خبر دهند و نصرت و یاری خود را در تمام زمینه‌ها به ما عرضه کنند.

مهم‌ترین محور بُعد سیاسی حج، برائت از مشرکین است. امام در اثبات این امر، به سنت ابراهیمی و محمدی (ص) تمسک کرده و
پیروی از آن را لازم دانسته‌اند. قرآن مجید فلسفه بنای خانه کعبه را دعوت به توحید و نفی شرک می‌داند و می‌فرماید:

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهَّرْ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

به خاطر بیاور زمانی را که محلّ خانه کعبه را برای ابراهیم آماده ساختیم و به او گفتیم چیزی را شریک من قرار مده و خانه‌ام را

برای

ص: ۱۳۴

طواف کنندگان و قیام کنندگان و رکوع کنندگان و سجود کنندگان پاک گردان.

امام راحل (ره) در تفسیر این آیه می فرماید: این تطهیر از همه ارجاس است که بالاترین آنها شرک است که در صدر آیه کریمه است. اما دستوری که خدا به رسول اکرم (ص) داده است:

وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ

وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ

الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ ...

این اعلامی است از طرف خدا و پیامبرش به عموم مردم در روز حج اکبر که خداوند و فرستاده او از مشرکان بیزارند.
در ادامه می‌فرماید:

کدام خانه‌ای سزاوارتر از کعبه و خانه امن و طهارت که در آن، به هرچه تجاوز و ستم و استعمار و بردگی و یا دون‌صفتی و نامردمی است، عملاً و قولاً پشت شود و در تجدید میثاق (أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ) بت آله‌ها و اربابان متفرقون شکسته شود و خاطره مهم‌ترین و بزرگ‌ترین حرکت سیاسی پیامبر (ص) در
(وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِي النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ)

زنده بماند و تکرار شود؛ چرا که سنت پیامبر (ص) و اعلام برائت، کهنه شدنی نیست.

ممکن است کسی بگوید: اعلام برائت از مشرکین، یک مانور سیاسی بود که در زمان پیامبر (ص) به مرحله اجرا درآمد، چه دلیلی بر انجام آن مانور سیاسی در زمان کنونی وجود دارد؟ امام با توجه به این شبهه می‌فرمایند:
فریاد برائت از مشرکان، مخصوص به زمان

خاص نیست. این دستور است و جاوید.

ممکن است توهم شود که اعلام برائت از مشرکین در موسم حج، چه ضرری متوجه استکبار می کند و چه نفعی برای امت اسلامی

دارد؟ امام در پاسخ این پرسش چنین می گوید:

راهپیمایی مکه و مدینه است که بسته شدن شیرهای نفت عربستان را به دنبال دارد. راهپیمایی های برائت در مکه و مدینه است که به

نابودی سرسپردگان شوروی و آمریکا ختم

می‌شود. (۱) ایشان همچنین می‌فرماید: فریاد برائت ما، فریاد دفاع از مکتب و حیثیت و نوامیس، فریاد دفاع از منابع و ثروت‌ها و سرمایه‌ها و فریاد دردمندان ملت‌هایی است که خنجر کفر و نفاق، قلب آنان را دریده است. (۲) حضرت امام فریاد برائت از مشرکان در مراسم حج را یک فریاد سیاسی، عبادی می‌داند که رسول‌الله به آن امر فرموده است. (۳) معمار انقلاب را بی‌روح و بی‌تحرک و قیام می‌داند، وقتی حج بی‌برائت و بی‌وحدت باشد و حجی که از آن، هدم کفر و شکر

۱- صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۲۳۳.

۲- صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۱۱۳.

۳- صحیفه نور، ج ۱۸، ص ۹۰.

ص: ۱۳۸

برنیايد. (۱) حج ابراهيمی از دیدگاه مقام معظم رهبری

در مشی سیاسی رهبر فرزانه انقلاب نیز تقویت جنبه سیاسی حج، بسیار مهم و حائز اهمیت است. ایشان در دیدار با کارگزاران حج تمتع در سال‌های مختلف، محورهای مهم و قابل اعتنایی را به عنوان راهکارها لحاظ

۱- صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۲۲۸.

کرده‌اند. در فرمایشات ایشان، محور حج و عمره مانند حضرت امام/ توجه به ابعاد سیاسی حج است: فریاد توحید که محور اصلی مبارزات انبیاء صلحا و صدیقین بود و از میان برداشتن حائل‌های ظاهری میان ملت‌های اسلامی، پیام اصلی حج ابراهیمی است که جنبه سیاسی حج نیز از این پیام نشأت می‌گیرد. (۸۴/۹/۱۶ رهبری)

در جهت احیای حج ابراهیمی و جنبه سیاسی آن، از ابتدای انقلاب تاکنون، همواره رفتار، شعارها و عملکرد زائران ایرانی و دعوت آنان به کلمه توحید و توحید کلمه، به عنوان الگو مورد توجه ملت‌های مسلمان در کشورهای دیگر بوده است (۸۴/۹/۱۹ رهبری)

رهبر معظم انقلاب با تأکید بر اینکه اقبال روز افزون مسلمانان به نظام جمهوری اسلامی ایران، ناشی از هویت انقلاب اسلامی و اندیشه‌ها و نام امام خمینی/ است، خاطر نشان

ص: ۱۴۰

کردند:

عمق عقبه سیاسی جمهوری اسلامی ایران در میان ملت‌های مسلمان، واقعیتی است که نباید در محاسبات سیاسی فراموش شود. (۸/۸)

(۸۴/۱۱ رهبری)

ایشان گفتند:

امروز اگر مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران در میان ملت‌های مسلمان در هر کشور اسلامی حضور یابند، عمق سیاسی نظام

اسلامی بیش از پیش مشخص خواهد شد. (۸/۸ /۱۱ /۸۴ رهبری)

رهبر فرزانه انقلاب، مراسم براءت از مشرکین در ایام حج را ضروری می‌دانند و انتظار دارند که حتی کشور عربستان در این کار پیش قدم باشد:

قضیه براءت از کفار و مشرکین بسیار مهم است. باید همه ملت‌های مسلمان در این کشور پیشقدم باشند. به نظر ما خود عربستانی‌ها باید در این قضیه پیشقدم شوند. آن کسانی که میزبان حجند، آن‌ها این کار را باید بکنند، بیش از آنکه مهمانان ایرانی یا مهمانان سایر کشورها در صدد این کار باشند، این تکلیف آن‌هاست. (۱/۹/۸۵ رهبری)

از دیدگاه رهبری، مانع عمده در برپایی مراسم براءت از مشرکین، استکبار جهانی است و باید طرفندها و مانع تراشی آنان در برابر مراسم براءت از مشرکین را با روشنگری حل و فصل کرد:

مانع عمده آن‌ها اسلام است، با اسلام بدند و دشمنی می‌کنند با اسلام، اینکه دیگر جای تردید

نیست. این دشمنی در شکل‌های استکباری صهیونیستی، خشن، خونین، بی‌رحمانه و سبعانه هم هست. خوب آیا جا ندارد مسلمان‌ها نسبت به این رفتار، موضع خودشان را ابراز کنند، ما که نمی‌خواهیم از مکه لشکر راه بیندازیم برویم به سمت کشوری، آنجا بجنگیم، می‌خواهیم اعلام موضع کنیم. مسلمان‌ها بگویند که موضعشان در مقابل این غرور استکباری و صهیونیستی چیست. جایش کجاست؟ اگر بخواهند اعلام موضع کنند، غیر از مکه، غیر از این مجامع

عظیم و میقات عظیم امت اسلام! جایش همانجاست... همه ملت‌ها و همه رؤسای کشورها، اگر به این حقیقت توجه کنند و وجدان بیداری وجود داشته باشد، (باید آن را انجام دهند) ما کار خودمان را تعطیل نمی‌کنیم به خاطر اینکه دیگران به این وظیفه عمل نمی‌کنند. این بسیار مهم است، فقط هم اعلام موضع است، بیان موضع یک کشور است، آن هم با استدلال و منطق سعی شود این حقیقت به ملت‌های مسلمان تفهیم شود، در این ارتباطاتی که وجود دارد این معنا روشن بشود که ما هدفمان از این اعلام براءت چیست و معنای این اعلام براءت چیست؟ این‌ها تدوین بشود، نوشته بشود، با لغت متناسب و قابل فهم بیان بشود و در اختیار حجاج کشورهای اسلامی گذاشته شود. (۱/۹/۸۵ رهبری)

نسیم بیداری اسلامی در همه جای جهان اسلام وزیده و پا نهادن اسلام به عرصه عمل، به مطالبه‌ای جدی بدل شده است. نظریه اسلام سیاسی جایگاهی والا در ذهن نخبگان یافته و در مدّ نگاه آنان، افقی روشن و امیدبخش گشوده است. (۸/۱۱/۸۲ پیام رهبری به حجاج بیت‌الله)

دشمن از نواندیشی جهان

اسلام آشفته شده، خوب نیک می‌داند که با بروز این روحیه، نمی‌تواند به اهداف خود دست یابد. از این رو رهبر حکیم انقلاب می‌فرماید:

آری، بیداری اسلامی، محاسبات استکباری را به هم ریخته و معادلات جهانی مطلوب مستکبران را تغییر داده است. از سوی دیگر پیدایش و رشد اندیشه‌های نوین اسلامی، در چارچوب مبانی و اصول اسلام و نوآوری در عرصه سیاست و علم، بالندگی و پویایی مکتب اسلام

را در عمل به اثبات رسانده و میدانی وسیع در برابر متفکران و روشن بینان جهان اسلام گشوده است. (۸/ ۱۱/ ۸۲ رهبری) ایشان در سخنی دیگر فرمودند:

در دنیای اسلام، اندیشه و حرکت، ایمان و عمل صالح در حال رشد و جوانه زدن و باروری است و این پدیده مبارک، مراکز قدرت استکباری را به وحشت افکنده است. (۸/ ۱۱/ ۸۲ رهبری)

آنان، بیداری اسلامی را حس می کنند و از فراگیری اندیشه «اسلام سیاسی» و حاکمیت اسلام، به شدت احساس خطر می کنند. آنان از فکر روزی که امت اسلامی یکپارچه و امیدوار بپاخیزد، به خود می لرزند. (۸/ ۱۱/ ۸۲ رهبری)

رهبر فرزانه انقلاب، برای تقویت جنبه سیاسی حج، نخبگان و اندیشمندان را مسئول می داند و می فرماید:

اکنون نخبگان سیاسی و فکری در دنیای اسلام، وظیفه سنگینی بر عهده دارند. اندیشمندان مسلمان، پیام آزادی بخش اسلام را هرچه رساتر

و شیواتر به گوش و دل آحاد مردم خود برسانند. هویت اسلامی ملت‌های مسمان را به درستی تبیین کنند. تعالیم روشن اسلام را در موضوعاتی چون: حقوق بشر، آزادی و مردم سالاری، حقوق زن، مبارزه با فساد، رفع تبعیض، مبارزه با فقر و عقب ماندگی علمی برای جوانان بازگو کنند. فریب رسانه‌ای غرب را درباره مبارزه با تروریسم و مقابله با سلاح‌های کشتار جمعی برای همگان آشکار سازند. (۸/۱۱/۸۲ پیام رهبری به حجاج)

از منظر رهبر انقلاب، ندای مسلمانان در مراسم برائت از مشرکین، وحدت بخشی و ناامیدکننده دشمنان است، از این رو می‌فرماید:
در بُعد سیاسی، محور اصلی در حج، نمایش هویت متحد امت اسلامی است. دوری برادران از یکدیگر عرصه را برای بدخواهان می‌گشاید و تخم تفرقه میان مسلمانان را بارور می‌کند (۸/ ۱۰/ ۸۵ پیام رهبری به مناسبت کنگره عظیم حج)
امروزه برائت از مشرکان، ندای قلبی و فطری همه ملت‌های مسلمان است. موسم حج، تنها نقطه‌ای است که این ندا می‌تواند از سوی همه این ملت‌ها را با صدای بلند طنین افکند. (۸/ ۱۰/ ۸۵ پیام رهبری به مناسبت کنگره عظیم حج)
حج، بازخوانی و فراگیری این درس‌های بزرگ است. برائت از مشرکان و بیزاران از بت‌ها و بت‌گران، روح حاکم بر حج مؤمنان است. جای جای حج، نمایشگر دل سپردن به خدا و سعی و تلاش در راه او و برائت از شیطان و رمی و طرد او و جبهه‌گیری در برابر اوست. (۲۷/ ۹/ ۸۶ پیام رهبری به مناسبت کنگره عظیم حج)

رهبر معظم انقلاب، براءت را يك واجب سياسى مى‌شمارند و در تبين آن مى‌فرمايد:

مسأله براءت البته يك امر واجب در حج است. منظور ما آن نيست كه براءت از واجباتى است كه اگر كسى عمداً ترك كرد، حش باطل شود نه! اهل معرفت مى‌فهمند كه مراد از وجوب آن چيست، قطعاً واجب است به اين بيانى كه عرض مى‌كنيم اما نه مثل بقيه واجبات حج مانند وقوف در عرفات يا در مشعر و يا طواف؛ نه، نوعى ديگر از وجوب است كه آن نوع ديگر، گاهى اوقات اهميتش بيشتر از واجبات اين سبكي غير سياسى مى‌شود.

ص: ۱۴۹

برائت، واجب سیاسی است؛ یعنی چه؟

یعنی خدای متعال حج را برای اعلام حضور مؤمنین در حج (لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ) (۱) و (قِيَاماً لِلنَّاسِ) (۲) و بقیه جهاتی که در آن است معین کرده است.

عده‌ای در طول سالیان دراز، بر اثر غفلت و نادانی و یا اغراض و مطامع، نگذاشتند حج چنان که باید انجام گیرد، برگزار شود. ما اکنون می‌خواهیم حج را به نقطه و مرکز اصلی خودش برگردانیم ... حج باید در جای خود قرار گیرد. باید همچنانی که خدای متعال خواسته و مقرر کرد است، اجرا و اعمال شود. امروز ما می‌توانیم این کار را بکنیم. (۳)

۱- حج: ۲۸.

۲- مائده: ۹۷.

۳- بیانات رهبری در دیدار با اعضای شورای بعثه حج، ۱۰/۳/۱۳۷۳.

بخش دوم نگاهی نو به برنامه ریزی، سازماندهی و اجرای مراسم حج

خلاقیت و نوآوری در سازمانها

اشاره

با وجود آن که تمایل به خود شکوفایی تمایلی فطری و نه آموختنی است کمتر از یک درصد افراد جامعه به این مرحله می‌رسند. این ناتوانی به این دلیل است که نیاز به خودشکوفایی، در بالاترین مرحله از نیازهای انسان قرار دارد و هر چه نیازی بالاتر باشد، ضرورت آن کمتر احساس می‌شود. برای مثال وقتی نیازهای جسمانی و ایمنی افراد تأمین نشود، به نیازی چون خودشکوفایی کمتر می‌اندیشند. بنابراین خودشکوفایی می‌تواند به

آسانی به وسیله یک محیط خصمانه یا طرد کننده، متوقف شود، مانند بازداری‌هایی که یک فرهنگ یا جامعه یا سازمان ایجاد می‌کند و افراد را از اکتشاف رفتارها و اندیشه‌های نو باز می‌دارد. از طرف دیگر، خودشکوفایی مستلزم مقدار زیادی جسارت و جرأت است بنابراین ممکن

است افراد پس از برآورده شدن نیازهای سطح پایین، بخواهند در همان سطح ایمن و آسان بمانند، به جای آنکه خود را به عمد، با چالش‌های جدیدی روبرو سازند.

۱. نوآوری و خلاقیت در سازمان‌ها

همه سازمان‌ها برای بقا، نیازمند اندیشه‌های نو و نظرات بدیع و تازه‌اند، سازمان حج نیز از این امر مستثنی نیست. خلاقیت و نوآوری چنان به هم درآمیخته‌اند که ارائه تعریف مستقلی از هر کدام دشوار است. خلاقیت، پیدایی و تولید یک اندیشه و فکر نو است، در حالی که نوآوری، عملی ساختن آن اندیشه و فکر است. برای آن که ایده جدیدی خلق شده و توسعه

یابد، باید نیروهای پیش برنده بر نیروهای بازدارنده غلبه کنند و شرایط به گونه‌ای باشد که نیروهای پیش برنده، رهنمون انسان به سوی نظر و شیوه جدید باشند.

در زمینه فنون و تکنیک‌های خلاقیت و نوآوری، شیوه‌های متنوعی مانند تحرک مغزی، گردش تخیلی، سئوالات ایده

برانگیز و مانند آن است که عمده این روش‌ها، در راستای رفع انسدادهای ادراکی و پرورش نوآوری، نقش تسهیل‌کنندگی دارند.

۲. عوامل مؤثر در خلاقیت و نوآوری

طبق آخرین دستاوردهای علمی، عوامل مؤثر در خلاقیت و نوآوری به چهار دسته تقسیم می‌شوند. که عبارتند از:

۱. به کارگیری و جذب نیروهای خلاق و نوآور به سازمان؛

۲. وجود امکانات مناسب تحقیقاتی و مالی برای کوشش‌های نوآورانه؛

۳. آزادی عمل کافی در انجام فعالیت‌ها و تلاش‌های خلاق؛

۴. به کارگیری نتایج حاصل از فعالیت‌های خلاق و دادن پاداش مناسب به افراد خلاق.

ناگفته نماند که تبادل

فرهنگی میان سازمان‌ها و در کنار هم قرار دادن افراد محافظه کار و سنتی با افراد نوجو و ایجاد محیطی که در آن اطلاعات و نظرات به سهولت مبادله می گردند، همه تسهیلاتی است که مجموعه سازمانی را به سوی نوآوری و خلاقیت سوق می دهد.

۳. تعریف خلاقیت سازمانی و راه‌های هموارسازی آن

خلاقیت از این منظر یعنی

ارائه فکر و طرح نوین، برای بهبود و ارتقای کمیت و کیفیت فعالیت‌های سازمان، مانند افزایش بهره‌وری، افزایش تولیدات یا خدمات از روش بهتر و تولیدات یا خدمات جدید. برای ایجاد خلاقیت سازمانی، برخورداری از دانش و بهره‌مندی از تجربه و تخصص مورد نیاز است.

در کنار آن، توانایی ارائه ایده خلاق و سبک فکری، برای ابداع نظریه جدید، افزایش انگیزش‌ها و بها دادن به شخصیت افراد مؤثر است و علاوه بر این‌ها باید افراد خلاق در محیط‌های حمایتی قرار گیرند تا بیشتر امکان ظهور یابند.

۴. تأثیر متغیرهای ساختاری بر نوآوری در سازمان

بر اساس یافته‌های پژوهشی، از نظر ساختاری، ساختارهای مکانیکی اثری مثبت بر

نوآوری دارند زیرا تخصص کاری آنها پایین تر است، قوانین کمتری دارند و همچنین انعطاف پذیری موجود در ساختار مکانیکی، قدرت انطباق و بارور کردن را- که پذیرش نوآوری ها را آسان تر می کند- بیشتر می کنند. باید دانست دسترسی آسان به منابع فراوان، عامل کلیدی نوآوری است. فراوانی منابع، به مدیران این

توانایی را می‌دهد که بتوانند برای نوآوری هزینه کنند و شکست‌ها را بپذیرند.

دیگر این که ارتباط بین واحدها، با تسریع در کنش متقابل خطوط سازمانی، به شکستن سدهای اجتماعی در برابر نوآوری مدد می‌رساند. البته هیچ کدام از این سه متغیر نمی‌تواند وجود داشته باشد مگر اینکه مدیران ارشد به این سه عامل متعهد باشند.

۵. ویژگی‌های افراد خلاق در سازمان‌ها

اشاره

افراد خلاق سازمانی کسانی هستند که توانایی ایجاد تعداد زیادی ایده، به طور سریع و دست کشیدن از یک قاعده و چارچوب ذهنی را دارند. همچنین توانایی در ایجاد و ارایه پیشنهادهای جدید را در خود می‌بینند و در نهایت، از دیگر همکاران

ص: ۱۶۰

متفاوتند و پیچیدگی‌ها را به سادگی و یکنواختی ترجیح می‌دهند و به چالش‌های جدید و مسائل پیچیده هم توجه دارند. ویژگی‌های این افراد عبارتند از:

الف: خصوصیات ذهنی

: کنجکاوند و ایده‌های زیادی درباره یک مسئله دارند، ایده‌های آنان غیر عادی می‌نماید، به جزئیات توجه دارند. به دقت و حساسیت نسبت به محیط، واکنش

نشان می‌دهند، روحیه انتقادی و علاقه وافر به آزمایش کردن و تجربه و نگرش مثبت به نوآفرینی دارند.

ب: خصوصیات عاطفی:

از آرامش و آسودگی خیال برخوردارند، شوخ طبع‌اند، به سادگی و بی‌تکلفی در نوع لباس و جنبه‌های گوناگون زندگی علاقه دارند، به آینده امید و دلگرمی دارند و توانایی برقراری ارتباط عمیق و صمیمانه با دیگران، احترام به خود و اعتماد به نفس همراه با شهامت، از ویژگی‌های دیگر این افراد است.

ج: خصوصیات اجتماعی:

اشاره

این افراد در قبول و رویارویی با مسائل پیش قدم‌اند. مسئولیت‌پذیرند و توانایی سازمان دادن به فعالیت‌های گوناگون را دارند، قدرت جلب حس اعتماد و اطمینان

ص: ۱۶۲

دیگران را دارند.

۶. ویژگی های سازمان خلاق

۱. رقابت کامل و فشرده

در سازمانی خلاقیت صورت می پذیرد که رقابت کامل در آن حاکم باشد.

۲. فرهنگ

از عوامل عمده بالندگی مدیریت، برخورداری از یک فرهنگ مطلوب است. در فرهنگی که اتلاف وقت گناه محسوب

می‌شود، در چنین بستر مناسبی جهت رقابت، خلاقیت یا سازمان‌های پویا بهتر شکل می‌گیرد.

۳. دسترسی به مدیران

سازمان‌های خلاق بر این اعتقاد هستند که دانش در سطح سازمان به وفور پراکنده شده است و مدیران به راحتی می‌توانند افکار و نظرات دیگران را مستقیم و بدون واسطه دریافت کنند.

۴. احترام به افراد

ویژگی دیگر سازمان خلاق، احترام به افراد است. آن‌ها باور کردند که می‌توانند همگام با نیازهای سازمان رشد کنند.

۵. ارائه خدمات مردمی

هدف نهایی در این سازمان‌ها، توجه به نیازمندی‌های جامعه و جلب

۶. گردش شغلی

در سازمان‌های خلاق، افراد دارای یک تخصص ویژه نیستند و این امکان را دارند که برای قرار گرفتن در جایگاه مناسب، گردش شغلی داشته باشند.

۷. استقبال مدیران از عامل تغییر

در این سازمان‌ها تمامی مدیران، مسئله تغییر را به عنوان تنها عامل ثابت و گریزناپذیر می‌دانند و با

خشنودی آن را پذیرفته و در برابر آن مقاومت نمی‌کنند، بدیهی است در چنین سازمانی، ضرورت ندارد که مدیر بخش زیادی از وقت خود را برای جلوگیری برخورد با تغییرات اختصاص دهد، زیرا همه به این باور رسیده‌اند که تغییر، یک ارزش مثبت است.

۷. نقش مدیران در پرورش خلاقیت سازمانی

نقش مدیران در مجموعه‌هایی که خلاقیت و نوآوری از ضروریات و عامل اصلی رشد و بالندگی سازمانی است، بسیار مهم و حساس است؛ زیرا مدیریت می‌تواند توانایی و استعداد خلاقیت و نوآوری را در افراد ایجاد، ترویج و تشویق کند و یا رفتار و عملکرد آن‌ها می‌تواند مانع این امر حمایتی شود.

هنر مدیر خلاق عبارت است

از استفاده از خلاقیت دیگران و یافتن ذهن‌های خلاق.

مدیر خلاق باید فضایی بیافریند که خود بتواند خلاق باشد و افراد سازمان را هم نیز برای خلاقیت تحریک کند. این فضا، فضایی است که از کار روزمره به دور است و مدیر به نحوی تفویض اختیار می‌کند تا هر کسی خود، مشکل خود را حل کند.

برای اینکه افراد در سازمان‌ها به تفکر پردازند، محیط مناسب لازم است و مدیر این کار را انجام می‌دهد. همچنین از شیوه‌های بسیار مهم، مشورت کردن با دیگران است. مدیری که اهل مشورت است، از عقل و فکر بیشتری برخوردار است و آنان که اهل آن نیستند، از این امتیاز بهره‌ای ندارند. مدیر خلاق کسی است که سازمانش را با خودکنترلی افراد اداره می‌کند و نکته اساسی این که مدیران می‌توانند هر سه مؤلفه خلاقیت (تخصص، مهارت‌های تفکر خلاق و انگیزش) را تحت تأثیر قرار دهند. اما واقعیت آن است که تأثیرگذاری بر دو مؤلفه اول بسیار دشوارتر و

وقت گیرتر از انگیزش است.

انگیزش درونی را می توان حتی با تغییرات جزئی در محیط سازمان به طور قابل ملاحظه ای افزایش داد. این، بدان معنا نیست که مدیران باید بهبود تخصصی و مهارت های تفکر خلاق را فراموش کنند. اما زمانی که اولویت بندی دو اقدام مطرح می شود، آنها باید بدانند اقدامات مؤثر

بر انگیزش درونی، نتایج فوری تر را موجب خواهند شد.

البته به تدریج مدیران خلاق، فعالانه آموزش و توسعه دانش کارکنان خود را آن طور که روز آمد باشد، تشویق می کنند و امنیت شغلی در سطح عالی را برای کارکنان خود فراهم می آورند تا ترس از اخراج به خاطر اشتباه را کاهش دهند و به افراد جرأت می دهند که تغییرپذیر باشند. زمانی که اندیشه ای جدید تکامل می یابد، پیشتازان تغییر فعالانه و با شور و شوق، اندیشه را تعالی می بخشند و آن را حمایت می کنند، بر مشکلات چیره می شوند و اطمینان می دهند که نوآوری به مرحله اجرا درخواهد آمد. تأثیر فرهنگ سازمانی بر نوآوری نیز به مدیران کمک شایانی در ایجاد فرهنگی

نوآوری می‌کند. سازمان‌های نوآور، تجربه کردن را تشویق می‌کنند. آن‌ها هم به موفقیت‌ها و هم به شکست‌ها توجه دارند و از اشتباهات، تجربه کسب می‌کنند. یک فرهنگ نوآور، دارای ویژگی‌های زیر است:

۱. شکیبایی در امور غیر عملی

۲. کنترل‌های بیرونی

۳. بردباری در مخاطرات و

۴. شکیبایی در برخوردها

۵. تأکید بر نتایج تا بر وسایل

۶. تأکید بر نظام باز

در این فرهنگ، دادن آزادی عمل و تفویض اختیار، از عوامل مهم افزایش انگیزش به شمار می آید. همچنین در اختیار قرار دادن منابع مهمی چون زمان و تخصیص منابع مالی نیز انگیزش را در افراد افزایش می دهد.

ایجاد گروه‌های کاری و حمایت متقابل اعضای گروه و نیز ترکیب اندیشه‌های متفاوت، می تواند اشتیاق افراد را به کار و دستیابی به هدف افزایش داده و در نتیجه تجربیات و مهارت‌های خلاق را ارتقا می بخشد.

پاداش و تشویق، ارتقای شغلی، اعتنا به اعتماد،

عدم ارزیابی‌های بی‌مورد و وقت‌گیر و ایجاد فضای کار آرام و بدون ترس و بیم، حمایت سازمانی، تقویت همکاری‌های متقابل و احساس هدف مشترک بین کارکنان و مدیران و ایجاد جذابیت کاری برای کارکنان، همه از جمله عواملی است که مدیران با تأثیر بر آنها و نیز اثر گذاری بر روی دو مؤلفه دیگر یعنی تخصص و تفکر خلاق،

می‌تواند به ارتقا و پیشرفت سازمان خود و در نتیجه ترقی جامعه کمک کنند.

بخش سوم تحقق نوآوری، در پرتو مدیریت حجاج

اشاره

رهبر فرزانه انقلاب، همواره بر ابتکار و نوآوری در مراسم و مناسک حج تاکید داشته‌اند، ایشان در دیدار با اعضای شورای بعثه حج مقام معظم رهبری فرمودند:

برادرانی که یک حج مفید را طراحی می‌کنند، ببینند اگر قرار شد ما در حج سال آینده باز هم نتوانیم براثت را به شکلی که تا پارسال معمولمان بوده انجام دهیم، چه باید بکنیم؟ ممکن است دیگر. ممکن است پیش بیاید. ممکن است خدای نکرده، العیاذبالله، سال آینده عرفات را آب بگیرد و نتوانیم وقوف عرفات کنیم. چنین فرضی ممکن است. ممکن است پیش بیاید دیگر. به هر حال راهی دارد. علاجی دارد.

به حال اگر سال آینده نتوانستیم براثت را انجام دهیم، چه کار کنیم که آن کار، بهترین باشد، برای این که حج (قیاماً لِلنَّاسِ) شود.

حج، حج

نبوی و علوی شود. راجع به این مساله باید فکر کنیم. همه راه‌های نو و ناپیموده و ابتکاری و ممکن را فکر کنید. با دقت برنامه‌ریزی کنید و همه مقدماتش را از همین امروز فراهم نمایید. اگر نیابت کاری انجام گیرد، کتابی برود، نوشته‌ای برود، کسی برود این کارها را انجام دهید تا سال آینده حج ما به صورت بهترین حج انجام گیرد. (۱) رهبر معظم انقلاب، برای ایجاد ابتکار و نوآوری در

برنامه‌های حج، به رهنمودهای ارزنده‌ای نیز اشاره می‌نمایند. ایشان می‌فرمایند:

هم نگاه به سازمان و کیفیت کارهای سازماندهی‌ای که هست، هم نوع وظایف و کارهایی که باید انجام بگیرد. ان شاء الله روز به روز بایستی با نگاه نو و احساس مسئولیت، این مجموعه حج را- هر دو بخش را- تعالی و تکامل بخشید و بهتر از گذشته کرد. (۱)

در تحقق این مهم، باید گفت: امروز در سایه تدبیر و درایت سرپرست حجاج ایرانی و بازوهای فکری و اجرایی ایشان در عرصه‌های مختلف حج، شاهد دگرگونی و تغییرات جدی بوده‌ایم و افق‌های جدیدی نیز پیش رو داریم. معاونت‌های محترم بعثه مقام معظم رهبری، در پرتو تدبیر حضرت آیت‌الله ری شهری، تحولات بنیادینی را در برنامه‌ریزی، سازماندهی

و اجرا به وجود آورده‌اند.

بحمد الله انتظاری که رهبر معظم انقلاب از حضرت آیت‌الله ری‌شهری در حکم انتصاب ایشان در سال ۳۷۰ (ره) داشته‌اند، به حول و

قوه الهی تا حدود زیادی محقق شده است. رهبر فرزانه انقلاب در طلیعه انتصاب ایشان فرموده بودند:

انتظار می‌رود که حجاج محترم، با راهنمایی و ارشاد جناب‌عالی فرصت یابند به برکت مناسک و شعائر حج، دل‌های خود را در

زالال ذکر خدا

تزکیه و تطهیر کرده، در کنار آن، با مشاهده شکوه جماعت مسلمین که از اقطار میهن بزرگ اسلامی به طواف کعبه آمده‌اند، فکر و ذهن خود را به عظمت اسلام و مسلمین متوجه سازند و قدرتی را که خداوند در ید واحده امت اسلامی به ودیعه نهاده، به چشم ببینند. (۱) امروز در جای جای مناسک حج، حضور گسترده مسلمانان دیگر کشورها، با تدبیر و درایت کاروانسالار حجاج ایرانی مشهود است؛ چه در دعای پرفیض کمیل یا نشست علمی و تخصصی با مذاهب گوناگون در بعثه مقام معظم رهبری، یا حضور در مراسم براءت از مشرکین و سایر موارد؛ اگر از حق نگذریم، بسیاری از حاجیان، گرچه نمی‌توانند در مراسم و مجالس مختلف بعثه، به دلیل ملاحظاتی حضور فیزیکی داشته

باشند، امّا حقیقت آن است که میزان همدلی و هم‌نوایی آنان بسیار بالاست؛ همان‌گونه که در نوآوری سازمانی گفته شد، نقش مدیر در ایجاد تحرّک، پویایی، بالندگی و ایجاد تغییرات، بیش از هر چیز مشهور است. خوشبختانه این امر، در سازماندهی و ارتقای کیفی برنامه‌ها و اجرای مطلوب حج

ابراهیمی، هماهنگونه که رهبر فرزانه انقلاب مدیریت حجاج ایرانی را کارگزاری (امین) شجاع و کارآمد دانسته بودند، محقق گردیده است؛ هر چند اگر موانع خارجی و توطئه‌های تفرقه‌افکنانه دشمنان و در رأس آنان آمریکای جهانخوار نبود، می‌توانستیم شاهد توفیق بیشتر کاروانیان حج ابراهیمی باشیم.

در هر حال در سال‌های اخیر، شاهد تحولات جدی در برنامه‌های پژوهشی، آموزشی، فرهنگی در بدنه حج بوده‌ایم که برای نمونه، به مواردی از آن و با تأکید بر معاونت آموزش و پژوهش بعثه، به قدر وسع و اطلاع اشاره خواهد شد.

الف: تحول در مدیریت علمی و آموزشی

۱. به کارگیری راهبردهای نوین آموزشی

در این راستا، با طبقه‌بندی زائران و نیازشناسی آنان، آمادگی‌های لازم برای پذیرش مطالب فراهم آمده و با استفاده از وسایل کمک آموزشی و صوتی- تصویری، از شیوه‌های جدید تدریس بهره‌برداری شده است، اهتمام هم بر آن بوده که جلسات آموزشی، برای

پرهیز از خستگی، به صورت مختصر و مفید ارائه گردد. در این راستا، بخشی از آموزش‌ها نیز با معرفی و در اختیار نهادن کتاب‌ها و نوارها و سی‌دی‌های مرتبط ادامه یافته است.

۲. تبیین فلسفه، اسرار و معارف حج

در این راستا نیز با اشاره به فلسفه اسرار و مناسک حج، به تصحیح گرایش زائران پرداخت شده و بحمدلله دورنمایی از حج ابراهیمی ترسیم شده است.

۳. معرفی اماکن مقدس در مکه و مدینه

این مهم، به این وسیله انتشار کتاب‌های در خور و استفاده از نویسندگان توانا انجام و به معرفی اجمالی شبه جزیره و اماکن مقدسه آن اقدام شد و زائران، به طور اجمالی از آثار و اماکن مدینه منوره و مکه مکرمه،

با استفاده از آثار مکتوب و آموزش‌های روحانیون کاروان‌ها، آشنایی لازم را کسب کردند.

۴. آموزش احکام و مناسک حج

در این رابطه، تشکیل جلسات قبل از سفر و حین سفر بسیار مؤثر بوده و احکام تقلید، خمس، مناسک حج و سایر احکام ضروری، آموزش داده شد. همچنین جلسات متعدد

پرسش و پاسخ برگزار و بعضاً آموزش‌های عملی احکام نیز در نظر گرفته شد. ناگفته نماند که در همین جهت، احکام بانوان و احکام نوجوانان برای عمره‌های دانش‌آموزی نیز دور از نظر نمانده است.

۵. توجیه مسائل اخلاقی و تربیتی

کوشش شده تا اخلاق اجتماعی، اخلاق سفر و باید و نبایدهای اخلاقی، همچنین وظایف همسفران نسبت به هم تبیین شده و از طریق سخنرانی‌ها و مکتوبات، به اخلاق و سیره عملی معصومان(ع) جهت الگوسازی پرداخته شده است.

ب: مدیریت سیاسی - انقلابی

اشاره

در این محور نیز موارد متعددی در دستور کار قرار گرفته که از جمله آن‌ها عبارتند از:

۱. آشنایی و تبیین روابط بین ایران و عربستان

و باید و نبایدها و خط قرمزها و حساسیت‌های سیاسی کشور عربستان، در طی آموزش‌های ویژه به مسافران دیار وحی.

۲. توجه به ابعاد سیاسی، اجتماعی و عبادی حج

در این راستا، به ترویج آراء و دیدگاه‌های نورانی حضرت امام/ و رهبر فرزانه انقلاب در ارتباط با

چگونگی به جا آوردن حج ابراهیمی و تکیه بر جنبه سیاسی آن با نماد برائت از مشرکین در دستور کار قرار گرفت. همچنین به جهت تقویت جایگاه تشیع، اهتمام ویژه‌ای بر توجیه زائران برای شرکت فعال در نمازهای جماعت شده است.

۳. التزام عملی کاروان‌ها به سیاست‌های بعثه

از آنجا که حجاج ایرانی در حقیقت مجموعه‌ای واحد می‌باشند، بنابراین باید از سیاست‌ها و ضوابط واحد حاکم بر کاروان‌ها تبعیت کنند.

بعثه مقام معظم رهبری، نقش تعیین کننده‌ای در این راستا داشته و با برپایی جلسات و نشست‌های ویژه، زائران را ارشاد و با تشکیل دعا‌های جمعی مانند کمیل و ندبه، به این وفاق و همدلی و وحدت

۴. آشنایی و معرفی اجمالی مذاهب با تأکید بر مشترکات

شایسته است حجاج ایرانی که بسیاری از آنها در کنار اهل سنت زندگی نمی‌کنند و از حساسیت‌های ویژه آنان مطلع نیستند، کاملاً توجیه شوند و با معرفی کوتاه مذاهب و آگاهی از حساسیت‌های آنان، از هر گونه تنش‌زایی که خواست استکبار جهانی است،

در این راستا نیز بعثه مقام معظم رهبری با تهیه کتاب‌ها، بروشورها و آموزش‌های حضوری، رسالت خود را به انجام رسانده است.

۵. دشمن شناسی

بی‌شک، آشنایی حجاج با توطئه و برنامه‌های تفرقه‌انگیز دشمنان، در ایجاد شکاف بین صفوف متحد مسلمانان و ایجاد رویارویی تسنن و تشیع، عامل مؤثری در خنثی‌سازی و مهار این توطئه‌هاست.

البته نمی‌توان از تلاش مهره‌های اجانب، در جدایی مناسک حج از بُعد سیاسی آن غافل ماند. از این رو تلاش گسترده‌ای برای جذب روحانیون انقلابی، برای مدیریت فرهنگی و معنوی کاروان‌ها صورت گرفته است.

ج: مدیریت معنوی و مذهبی

در این جهت نیز سال، به سال شاهد شکوفایی و نوآوری‌های قابل توجهی بوده‌ایم. انتخاب روحانیون فاضل، افزودن یک معین به روحانیون کاروان برای پاسخگویی بیشتر به زائران و در سال‌های اخیر هم در نظر گرفتن معینه برای کاروان‌ها برای ایجاد ارتباط و تعامل جدی‌تر با بانوان

زائر، از اقدامات بسیار ارزشمند بعثه مقام معظم رهبری بوده است.

افزون بر در نظر گرفتن این عوامل، آموزش‌های ویژه روحانیون معین و معینه، در دستور کار قرار گرفته و به صورت مستمر و با آموزش‌های کلاسیک و حتی غیر حضوری تلاش شده است تا تجهیز کامل علمی-مذهبی انجام شود. به نحوی که امروزه سطح آگاهی و دانش علمی-مذهبی، سیاسی و انقلابی مدیران معنوی و آموزشی کاروان‌ها، به هیچ وجه با سال‌های قبل قابل برابری نیست و انتظار می‌رود روز به روز و سال به سال، بر کیفیت کار هم افزوده شود.

شاید بتوان گفت اینک در پرتو این آموزش‌ها، حجاج در

ارتباط با انجام مناسک حج، با کمترین مشکل مواجه‌اند. افزون بر اینکه با تعدد متولیان مذهبی کاروان‌ها ارتباط نزدیک‌تر و صمیمانه‌تری بین کاروانیان و مدیران معنوی برقرار شده است.

نکته حائز اهمیت این است که به جز مسائل آموزشی، به توانایی جسمانی و رفتاری روحانیان، معین و معینه

کاروان‌ها هم توجه شده است تا از نظر همراهی با حجاج در موارد خاص و قدرت بیان و انتقال مفاهیم دینی، مشکل چندانی پیش نیاید.

در کنار مسائل جسمانی به مردم‌داری و حسن معاشرت روحانی و معین کاروان توجه شده تا با برخوردی پدران، تکریم حجاج، برقراری ارتباط دو سویه، برخورد متواضعانه و همراه با سعه صدر، روحیه نشاط و امیدآفرینی را در میان زائران افزایش دهند. البته رعایت شئون و حفظ قداست رهبر معنوی نیز هیچگاه دور از نظر نبوده است.

د: مدیریت فرهنگی

اشاره

در این ارتباط، برنامه‌ریزی‌های فشرده‌ای برای بهره‌گیری از اوقات زائران به عمل آمده و در

ابعاد گوناگون، متولیان فرهنگی به وظایف و مأموریت‌های خود جامه عمل می‌پوشانند. عمده محورهای فعالیت آن‌ها عبارت است از:

۱. مسؤلیت‌پذیری و همراهی با زائران

در این راستا به ایجاد آرامش بخشی به زائران توجه شده و با تمهیداتی که اندیشیده شده متولیان فرهنگی و مذهبی، در کنار

زائران، به ویژه افراد ناتوان می‌باشند. متولیان فرهنگی در این رهگذر، به صورت مستقیم یا غیر مستقیم، بر اعمال آنان نظارت دارند و همواره با کمال سعه صدر، به پرسش‌های آنان پاسخ می‌دهند و سعی در هدایت بخشی زائران دارند.

۲. سازماندهی و برقراری نظم و انضباط

گروه‌بندی زائران، تشکیل کمیته‌ها و رابطان و متصدیان فرهنگی، توجه زائران نسبت به اماکن مقدسه، شناسایی افراد شایسته و مورد اعتماد کاروان‌ها، از مهم‌ترین مسئولیت‌های متولیان فرهنگی است. آنان می‌کوشند تا با مدیریت زمان و استفاده بهینه از اوقات، زائران را از اضطراب‌های نابجا در از

دست ندادن فرصت‌ها یاری دهند و با رعایت نظم و انضباط در کوتاه‌ترین زمان، با کیفیت‌ترین عمل را به انجام برسانند.

۳. ایجاد روحیه وحدت و همدلی

پرورش روح جمعی و ایجاد همبستگی در ایام حج بسیار ضروری می‌باشد. بی‌شک در پرتو همکاری و همیاری، بسیاری از کارها آسان‌تر و

سریع‌تر انجام می‌گیرد. باید کوشید تا از موارد اختلاف برانگیز و تنش‌زا جلوگیری کرد. هرگونه بی‌نظمی در کاروان، ضررهای اجتماعی فراوانی به همراه دارد و زیان ناشی از این بی‌انضباطی، متوجه همه کاروان خواهد بود. از این رو، برنامه‌ریزی به هنگام و انجام کارها در وقت خود و پای‌بندی به زمان‌بندی در اجرای برنامه‌ها، بسیار مؤثر می‌باشد.

۴. بهره‌گیری درست از اوقات فراغت زائران

پس از گذشتن از ایستگاه‌های دغدغه‌های متولیان فرهنگی است. این کار می‌تواند با قرائت قرآن، ختم صلوات، برگزاری مراسم دعا و نیایش، زیارت دوره و بازدید از اماکن خاص و همچنین همراهی و نظارت

بر زائری که آشنایی چندانی برای خرید ندارند، صورت گیرد.

۵. خلاقیت و نوآوری در کارها

هرگونه نوآوری، جذابیت ویژه‌ای به کاروان می‌بخشد. اصولاً برنامه‌ای که متناسب با روحیات جوانان و حرمت کهنسالان باشد، مشارکت و همراهی آنان را به همراه دارد.

در این رابطه می‌توان از

افراد ویژه کاروان سود جست. همچنین از ابتکارات کاروان‌های دیگر بهره گرفت. بیان خاطرات شیرین همسفران، توصیه به نوشتن خاطرات، برپایی جلسات پرسش و پاسخ‌های ویژه اعمال و مناسک حج و یا گفت‌ووشنودهایی که زائران داشته‌اند و ابهاماتی برای آنان به وجود آورده است نیز می‌تواند جذابیت بخش باشد.

نوآوری‌ها حتی می‌تواند در قالب شکل لباس‌ها، تابلوها و مانند آن به وجود آید. به هر شکل در این مسیر می‌توان از هرگونه پیشنهاد و ابداع جدید زائران بهره گرفت و حتی می‌توان از طریق نشریه زائر، به آموزش خلاقیت و نوآفرینی زائران پرداخت. این امر می‌تواند

حتی به شکل برگزاری مسابقات رخ نماید و با روش‌ها و شیوه‌های مختلف اعمال شود. شایان ذکر است که همواره آسان‌گیری در اجرای احکام، به نشاط و شادابی زائران کمک می‌کند. هیچگاه نباید این توصیه مهم حضرت امام/ را دور از نظر داشت که فرمودند:

روحانیون عزیز در عین حالی که مسائل را به طور واضح و دقیق بیان می‌کنند ولی از

مشکل تراشی و حالت‌های وسواس گونه‌ای که زائران را به شک و تردید و احتیاط‌های بی‌مورد قرار می‌دهد، خودداری کنند؛ چرا که وسواس در برنامه و مراسم عبادت‌ها و ادعیه‌ها، موجب کسالت و بی‌توجهی در واجبات می‌شود. (۱) بی‌شک در چنین فضایی که با التهاب و اضطراب همراه است و اصل درستی و صحت اعمال مورد تردید قرار گرفته است، به هیچ وجه نمی‌توان انتظار خلاقیت، نوآوری و حرکت رو به جلو داشت.

۶. فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی در حج

گزارش نماینده ولی‌فقیه در حج، در راستای تحقق منویات رهبری و عملیاتی کردن رهنمودهای رهبری در تقویت نیروهای انسانی، آموزشی و پژوهشی، شنیدنی و قابل تأمل است:

۱- از پیام برائت امام به زائران بیت‌الله الحرام ۶/ ۱۵/ ۶۶؛ صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۱۲۴.

در سال‌های اخیر، بسیاری از مدیران حج که از میان افراد با تجربه، فرهنگی و استادان برگزیده شده‌اند، در آموزش زائران و گزینش روحانیان کاروان‌ها، تحولات جدی پدید آورده‌اند (ری شهری ۱۶ / ۹ / ۸۴)

حضرت آیت‌الله ری شهری در زمینه پژوهشی نیز یادآور شدند:

همچنین در زمینه فعالیت پژوهشی در خصوص حج، تولید پانصد اثر و انتشار کتاب و جزوات

به زبان‌های مختلف، از ایجاد پایگاه اینترنتی حج به عنوان تحولی مهم در بخش اطلاع‌رسانی یاد کرد. (ری شهری ۱۶/۹/۸۴)

این سوگیری‌ها، بر اساس توصیه مقام معظم رهبری در مراحل گوناگون صورت گرفت. معظم له همواره به بخش آموزش و پژوهش حج اهتمام ویژه‌ای داشته‌اند و فرمودند:

آنچه در حج باید مورد توجه باشد این که حج، به معنای حقیقی نزدیک بشود. البته این یک لوازمی نیاز دارد. یکی از لوازمش همین «آمادگی قبلی» است آدمی را بدون آمادگی قبلی ببرند حج رها کنند، یقیناً استفاده صحیحی نخواهد کرد. بنابراین باید از قبل او را آماده کنند. این، یک وظیفه است.

یکی از کارهای سازمان حج و بعثه مربوط به این کار باید این باشد: مردمی را که می‌خواهند مسافر حج شوند، از پیش در این‌ها ظرفیت و آمادگی به وجود بیاورند. البته حالا- هم هست. اما این باید بیشتر شود. با تهیه کتاب، با برنامه‌ریزی‌های گوناگون، با آموزش و بیان مسائلی که احتیاج دارند بدانند- چه مسائل فقهی، چه مسائل اجتماعی و سیاسی و اخلاقی و معنوی و عبادی و عرفانی- بنابراین یکی از

کارها ایجاد آمادگی در مسافر حج است. (۱/۹/۸۵ رهبری)

در زمینه تولید پژوهش و دستمایه فرهنگی حجاج نیز همواره مشوق بوده و در رهنمودهای حکیمانه‌ای گوشزد نموده‌اند. برای تحقق منویات رهبری، تولید آثار فرهنگی و هنری گسترده‌تر، پشتوانه خوبی برای شکوفایی بُعد فرهنگی حج به شمار می‌آید.

به نظر می‌رسد بهتر است روحانیون حج در چهار زمینه، یعنی شناخت قرآن و عترت ۷، تعلیم مناسک حج، آموزش و تبیین راز و رمزها و اسرار حج و تعلیم معارف الهی یا تأکید بر عقاید و اخلاق، با زائران کارکنند و مدیران کاروان‌ها از ماه‌ها قبل از سفر، به روحانیون برای انجام این تعامل علمی یاری دهند.

باید برای تأمین محتوای هر یک از این چهار زمینه تحقیق شود و کتاب‌های مناسبی تألیف گردد در کنار آن، بازخورد آموزش‌ها توسط محققان دریافت و تجزیه و تحلیل شود و روند آموزش‌ها اصلاح گردد.

همچنین مدیران کاروان‌ها و روحانیون بهتر است از توانمندی علمی زائران

برجسته بهره گیرند و از مشارکت آنان در آموزش‌های فوق استفاده کنند. جلب مشارکت نخبگان کاروان‌ها، بسیار کارساز است. رؤسای سازمان حج نیز با اعتقاد به این رویه پسندیده، هماهنگی لازم با بخش آموزش و تحقیقات سازمان حج و بعثه مقام معظم رهبری را داشته‌اند، به

طوری که آقای زرهانی، رئیس سابق سازمان حج می گوید:

برای تقویت کاروان، به منزله خشت بنای ساختمان حج و زیارت، باید در کارکرد فرهنگی و اجرایی آن تجدیدنظر کرد و کاستی‌های آن را برطرف ساخت و به اختیارات و قدرت تصمیم‌گیری آن افزود.

ارتقای جایگاه و تقویت بخش آموزش به لحاظ امکانات و بودجه، انتخاب متون و اساتید مناسب و افزایش کلاس‌های توجیهی، رونق زیادی در امر آموزش بخشیده است (زرهانی، رئیس سابق سازمان حج، میقات ش ۴۴ تابستان ۸۲)

از سوی دیگر خاکسار قهرودی، رئیس جدید سازمان حج هم می گوید:

جوهره و ماهیت کار سازمان حج و زیارت، کار فرهنگی است و محصول کار نیز اثر فرهنگی و معنوی بر جای می‌گذارد. از این جهت همه عناصر اجرایی باید با توجه عمیق به این مفهوم، خود را تجهیز و آماده کنند. اگر عناصر اجرایی هم با شاخص‌های فرهنگی انتخاب شوند، در جریان فعالیت اجرایی‌شان بر امور فرهنگی نیز احساس مسئولیت خواهند کرد. فضای اداره

کاروان باید فرهنگی باشد و زمانی این اتفاق می افتد که عناصر اجرایی، فلسفه حضور زائر را درک کرده باشد و بداند چه فرآیندی در این موسم باید طی شود. در پرتو چنین تدابیر و هماهنگی است که انتظار مقام رهبری جامه عمل می پوشد. رهبر معظم انقلاب، سیره رفتاری روحانیون و مسئولان را مؤثر می دانند و

به نظر من روحانیون محترم می‌توانند خیلی نقش ایفا کنند؛ هم با زبان، هم با عمل و رفتار و برخورد با مخاطبان و همچنین مسئولین محترم دست‌اندرکار حج. (۸۶/۷/۲۳ رهبری)

حج از این جهت استثنایی و بی‌همتاست که در آن، هم دل‌ها و جان‌ها صیقل می‌یابد و یکایک حاجیان به قدر همت و ظرفیت خود از این باران رحمت، برخوردار می‌شوند و هم شخصیت کلان امت اسلامی - که از ملت‌ها، نژادها، اقلیم‌ها و فرهنگ‌ها تشکیل شده است - می‌تواند در آن به انسجام و شجاعت و بیداری و خودآگاهی بیشتر نایل آمد و این، نیاز بزرگ امروز دنیای اسلام است. (۸/۱۱ رهبری، پیام به حجاج بیت‌الله الحرام)

البته در کنار همه فعالیت‌های فرهنگی، در حوزه سیاست‌گذاری، حوزه زائران و حوزه اجرا، هیچ‌گاه نمی‌توان از آسیب‌های فرهنگی و باید و نبایدهایی که ولایت امر مسلمین گوشزد می‌نماید و هر سال در پیام حج و یا نشست صمیمی با دست‌اندرکاران حج

یاد آور می شوند، غافل ماند و می توان آن را به عنوان منشور فرهنگی، برای بهبود وضعیت فرهنگی کاروانها مورد توجه قرار داد. هر چند هم اکنون نیز بسیاری از منویات معظم له، به منصفه ظهور رسیده اما هنوز تا رسیدن به ایده آلها فاصله داریم. امید می رود در سایه تدبیر

سرپرست حجاج و معاونت‌ها و عوامل توانمند بعثه مقام معظم رهبری، تمام انتظارات رهبری جامعه عمل بپوشد.

۷. برنامه‌های مورد نیاز و آسیب‌های فرهنگی از منظر ولی‌امر مسلمین

در راستای لزوم شناسایی آسیب‌ها و آفت‌هایی که موجب ایجاد اخلال در بهره‌گیری از معنویت سفر الهی می‌شود، رهبر معظم انقلاب فرمودند:

یکی از این آفت‌ها، سرگرمی زائران به زرق و برق‌های مادی و منحرف شدن از جاذبه عظیم معنوی خانه خدا و اماکن شریف و متبرک مکّه و مدینه است که دست‌اندرکاران حج باید برای علاج این آفت و حفظ سادگی سفر حج برنامه‌ریزی بلندمدت و تلاش جدی انجام دهند. (۸۴/۹/۱۶ رهبری)

رهبر معظم انقلاب در جهت ضرورت استفاده از فرصت حج برای فعالیت‌های فرهنگی تصریح کردند:

باید با ابتکارات جدید، زمینه تبلیغ و آگاهی در میان حجاج بیت الله الحرام گسترش یابد. (۸۵ / ۱۰ / ۲۶ رهبری)

رهبر فرزانه انقلاب، فعالیت‌های فرهنگی را منشاء تحول فکری توصیف کرده و بر بهره‌گیری از شیوه‌های نوین تبلیغاتی، برای رشد و تعالی فکری زائران خانه خدا تأکید کردند. (۸۵ / ۱۰ / ۲۶)

رهبر معظم انقلاب در توصیه‌ای دیگر به دست‌اندرکاران حج فرمودند:

استمرار برنامه‌های فرهنگی همراه با استفاده از همه امکانات حج را به فرصتی مغتنم و بی‌بدیل برای معرفی ارزش‌های اسلام و انقلاب تبدیل می‌کند. (۸۶/۱۰/۲۵ رهبری)

ایشان ظرفیت بالای موسم حج را برای کارهای معنوی و فرهنگی یادآور شده و تأکید کردند:

ارتباط گسترده‌تر با نخبگان حوزه، استفاده از هیأت‌های علمی و نویسندگان توانا، برنامه‌ریزی مستمر برای افق بلندمدت، ایجاد رشته‌ای مستقل در این زمینه و در نظر گرفتن ظرافت و ذائقه مخاطب، این ظرفیت را شکوفا می‌کند. (۸۶/۱۰/۲۵ رهبری)

از غفلت‌های احتمالی در حج، این است که کسانی به جای شرکت در نمازهای جماعت، به جای طواف مستحبی، به جای حضور در فضای معطر مسجدالحرام یا مسجدالنبی به

سراغ زرق و برق‌های بی‌ارزش و پوچ و بازارها و مغازه‌ها بروند، برای اینکه جیب دولت‌های بیگانه لابلالی نسبت به منافع مسلمین را پر کنند. جیب کارگر و سرمایه‌دار آنها را با پول ایرانی و با ثروت ملی‌شان پر کنند. به جای شرکت در نماز جماعت، به بازارگردی و دکان‌گردی بروند و اجناس را تماشا کنند!

انسان متأسف می شود وقتی بشنود هنگامی که جمعیت باشکوه در مسجدالحرام یا مسجدالنبی مشغول اقامه نماز جماعتند یا به اقامه جماعت می شتابند، تعداد محدودی حاجی ایرانی مرد یا زن سراغ بازارها بروند، کیسه ها را زیر بغل بگیرند و اجناسی را که در شهر خودشان گاهی ارزان تر و بهتر از آن جا می توانند پیدا کنند بگیرند و بیایند. ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ این بهتر و مفیدتر و مهم تر است که انسان به نماز، به عبادت، به ذکر، به توجه و به حضور در جماعات بپردازد؛ این ها دستاورد واقعی حج است، سوغات این هاست، سوغات معنویت است که شما در خودتان ذخیره می کنید و می آورید.

اخلاق و روحیاتی است که با خودتان می آورید. ما دیده ایم کسانی را که وقتی از حج برمی گردند، چهره و رفتار و کلام و ظاهر و باطن آن ها انسان را موعظه می کند و تحت تأثیر قرار می دهد. این خوب است، این سوغات واقعی است. (۸۳/۹/۳۰ رهبری)

رهبر معظم انقلاب، پذیرش فرهنگ بیگانه را ناپسند می شمارد و پی آمدهای آن را با زیرکی و تیزبینی چنین برمی شمارند:

وقتی یک ملتی، فرهنگ یک ملت دیگر را قبول کرد همین می شود، می شود جزوی از آن ملت، منتها بچه ناتنی مثل جماعت درجه پست تر، هم بر طبق میل آن ها رفتار می کند، هم مثل خود آن ملت از طرف آن ملت، تحویل گرفته نمی شود! اشتباه این کسانی که سعی کردند رفتار فرنگی ها را در همه امورشان تقلید کنند، اینجا بود، نفهمیدند که با تقلید رفتار یک قوم و یک ملت و یک فرهنگ مثل آن ها و جزو آن ها نمی شوند بلکه تابع آن ها و درجه دو آن ها می شوند. استکبار نسبت به

دنیای اسلام، همیشه این را خواسته است. (۱/۹/۸۵ رهبری)

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مدّظله العالی، از همه شیعیان می‌خواهند تا در موسم حج، با پای‌بندی به نماز اول وقت، حرمت تشیع را بیش از پیش حفظ نمایند، از این رو می‌فرماید:

زائران ایرانی باید با حضور برادرانه خود در مجموعه‌های مسلمانان و همچنین نماز اول وقت، عملاً پای‌بندی ملت ایران را به ارزش‌های دینی نشان دهند. (۶/۲/۸۶ رهبری)

البته معظم له برنامه‌ریزی‌های فرهنگی را برای پر کردن وقت حجاج لازم و ضروری شمرده و توصیه می‌نماید:

می‌توان با برنامه‌ریزی صحیح، ختم قرآن در حج را احیا کرد و علاوه بر برگزاری مراسم بسیار مهم و ارزشمند دعای کمیل، قرآن را محور فعالیت‌ها و اقدامات فرهنگی - سیاسی قرار داد و فضای حج را فضایی کاملاً قرآنی و معنوی

ص: ۲۱۶

ساخت. (۵/۱۲/۸۶ رهبری)

ایشان در سخنی دیگر می‌فرماید:

برنامه‌ریزی و مدیریت کاملاً دقیق برای حج، آن را به بهترین فرصت برای تعلیم و تبیین و ترویج معارف عالی اسلام و تقویت

معنویت زائران تبدیل می‌کند. (۱۴/۱۱/۸۳ رهبری)

و برای پرهیز از دنیا‌گرایی و گرایش به روح حقیقی حج، توصیه دیگری به حجاج می‌نمایند:

چه غافلند کسانی که مراسم حج و ایام حج و

مناسک حج را به وسیله پرداختن به امور دنیایی کم‌رنگ می‌کنند. حج را باید با توجه، با حضور و با آداب به جا آورد. غیر از مناسک حج و اعمالی که تشکیل دهنده صورت حج است، ادبی هم وجود دارد که روح حج است. بعضی این صورت را به جا می‌آورند اما از روح و حقیقت آن غافل می‌مانند. ادب حج، خضوع و ذکر و توجه است. ادب حج، احساس حضور در مقابل پروردگار در همه آنات است. ادب حج، پناه بردن به ساحل امن الهی است که برای مؤمنین و متمسکین به ذیل توسل به ذات مقدس پروردگار، آن را فراهم کرده است. باید این بهشت را شناخت و وارد آن شد. حج را این طور باید فهمید. ادب حج، مسالمت و مداراست. خشونت با مؤمنین، دعواکردن با برادران و فسوق و جدال در حج ممنوع است. ادب حج، فرو رفتن در حقیقت معنای حج و بهره‌برداری کردن و توشه گرفتن از آن برای همه دوران زندگی است. ادب حج، برادری و ایجاد محبت و وحدت است. فرصت ایجاد وحدت بین ملت‌های اسلامی و شعوب اسلامی، فقط در حج فراهم می‌شود. این همه انسان از اقصا نقاط عالم، همه به عشق کعبه، به عشق مرقد پیغمبر، به عشق ذکر الهی، به عشق طواف و سعی، خود را به آن جا رسانده‌اند. این فرصت برادری مغتنم است.

برای اینکه از زرق و برق دنیا و مقاصد پست دنیوی به دور بمانیم، معظم له معتقدند که باید نیت‌ها و افق دیدها تصحیح شود:
نیت‌ها در کار حج و کارگزاری حج باید خیلی فراتر از مقاصد معمولی و کوچکی باشد که ما انسان‌ها دچار آنها هستیم. علت هم این است که افق در امر حج، بسیار بالاست. (۸۵/۹/۱ رهبری)

رهبر فرزانه در راستای تحقق همین محور، در سخنی دیگر می‌فرماید:

حج و فضای آن را از انگیزه‌های دنیایی و مادی تا آنجایی که ممکن است، تخلیه کنند. حج جایی است که باید هر چه ممکن است، انسان از انگیزه‌های دنیوی و مادی جدا و دور شود. البته ما نمی‌خواهیم سفارش کنیم که به حج آنجا گرسنگی بدهید یا جای بد بدهید، نه پذیرایی از حج‌اج و مسکن و غذا و تأمین آسایش جسمانی‌شان که بتوانند به مسائل معنوی پردازند. خود این یکی از کارهای مهم است، این را ما نفی نمی‌کنیم؛ اما این انگیزه‌های مادی را تا آنجایی که ممکن است باید از دل‌ها خارج کرد. این انگیزه بازارگردی و سوغات‌خری و این‌ها را باید کم کرد. نگاه به حج به صورت یک سفر گردش‌ی یا خدای نکرده یا یک اهداف دیگر، که دیگر آن‌ها قابل ذکر نیست ولی این نفس و هوای انسان، انسان را به خیلی جاها می‌کشاند، باید این‌ها را مراقبت و جلوگیری کرد. این انگیزه‌های مادی باید در حج چه در حاجی چه در همراه، چه در کار گزار دور شود، این هم یک نقطه است که اگر بخواهیم از آن ظرفیت عظیم استفاده کنیم، یکی از شرایطش این است. (۱/ ۸۹ / ۸۵ رهبری)

رهبر انقلاب معتقدند اگر فلسفه حج به خوبی دریافت و اعمال آن به درستی انجام شود، پر از سازندگی و ترکیه خواهد بود، بنابراین یادآور می‌شوند:

سازندگی حج مهم است، هم سازندگی شخصی و اخلاقی و معنوی که روحانیون محترم و علمای محترم در داخل کاروان‌ها می‌توانند خیلی نقش ایفا کنند و هم سازندگی ملی، یعنی خُلُقِیَاتِ یَکِ مِلْتِ مِلْتَم، پخته، سنجیده، خردمند

را در دوره حج، زمینه‌اش را برای حاجی فراهم کند. (۲۳/۸/۸۶ رهبری)

و چیزهای دیگری که حالا در خلال این، در کنار این، پیش می‌آید. این که من هر سال این را تأکید می‌کنم به دست‌اندرکاران حج و توصیه می‌کنم به برادران و خواهران حاجی برای این است. یک هوس کم اهمیت و حقیر، کلّ آن فضای معنوی را ممکن است تحت تأثیر قرار دهد ما که مردم را دعوت به زهد اباذری که نکردیم، ماها که کوچکتر از آن هستیم که فکر آن جور زهدی را بکنیم، ما دعوت می‌کنیم خودمان را و مردم را به زیاده‌روی نکردن در این امور، ما زیاده‌روی می‌کنیم در مصرف کردن، در دل سپردن، در اهمیت دادن، در دنبال کردن این زیاده‌روی‌ها ضرر می‌زند به فضای معنوی. (۲۳/۸/۸۶ رهبری)

معظم‌له در سخنی دیگر می‌گویند:

فریضه حج آنگاه که با معرفت و هوشیارانه به جای آورده شود، به مسلمانان حج گزار و به امت بزرگ اسلامی فیض می‌بخشد، حاجی را به صفا و پاکی و معنویت سوق می‌دهد و امت را به اتحاد و عزت و اقتدار نزدیک می‌کند. (۲۹/۱۰/۸۳ رهبری)

ایشان در ادامه می‌فرماید:

گام اول برای حاجیان، خودسازی است. احرام و طواف و نماز، مشعر و عرفات و منی، قربانی و رمی و حلق و همه و همه، مظاهر خشوع و فروتنی انسان در برابر خداوند و جایگاه ذکر و تضرع و تقرب به او است. این مناسک پر معنی را نباید از سرغفلت گذرانید. مسافر دیار حج در همه این مراسم باید خود را در محضر حق متعال بدانند، خود را در انبوه متراکم حج با محبوب تنها ببیند، با او راز و نیاز کند، از او بخواهد به او دل ببندد،

شیطان و هوا را از دل خوش براند و زنگار حرص و حسد و جُبْن و شهوت را از خویشتن بزدايد. خدا را بر هدايت و نعمتش سپاس گويد، دل را بر مجاهدت در راه خدا رام کند، مهربانی به مؤمنان و بیزاری از معاندان و حق ستیزان را در دل پروراند، عزم خویش را بر اصلاح خود و اصلاح دنیا پیرامون خود استوار سازد و با خدای خود بر آبادی دنیا و آخرت پیمان بندد. (۲۹/۱۰/۸۳ رهبری)

اگر يك جوانی، يك مردی یا زنی در دوره حج، انس با قرآن را یاد بگیرد، تأمل و تدبیر در عبادات دعاها و مناجات با پروردگار را یاد بگیرد، این می شود سرمایه ای برای او در طول زندگی، حاجی اگر خود را مقید کند که در مدینه منوره يك ختم قرآن بخواند، در مکه مکرمه يك ختم قرآن بخواند، اینجا خانه قرآن است، محل نزول قرآن است یا اگر نمی تواند يك ختم قرآن بخواند، يك بخش عمده ای از قرآن را بخواند، با تأمل با تدبیر؛ اگر عادت کند به تأمل و تدبیر در قرآن در این مدتی که آنجاست، بتوانید عادت بدهید حاجی را به این چنین سیره ها و رویه های ماندگار معنوی و روحی، این برای او می شود يك سرمایه قرآن، يك ذخیره تمام نشدنی است. انس با قرآن از هر واعظی، از هر رفیق ناصحی، از هر درسی برای انسان مفیدتر است.

اگر حقیقتاً انسان با قرآن رابطه برقرار کند و قرآن را بخواند برای استفاده و استضائه قلبی و معنوی خود، این برای او از هر واعظی بالاتر است. اگر انسان این انس را بتواند پیدا بکند، خیلی دستاورد بزرگی است. (۸۶/۸/۲۳ رهبری)

رهبر فرزانه از همه شیعیان می‌خواهند که اعمال حج را با کیفیت انجام داده و از درس‌های انسان‌ساز آن غفلت نورزند:

اعمال را با تدبیر انجام دادن، این طواف، این سعی، این وقوف، این حالت خضوع و خشوع، این رعایت محرمات و ممنوعات دوران احرام، هر کدام از این‌ها یک درست است. این را حجاج محترم ما و برادران و خواهران عزیز ما با وارد کردن انگیزه‌های کوچک دنیایی باطل نکنند، مثل همین خرید جنسی از فلان مغازه، خود این مبتلا شدن به مراجعه به مراکز فروش برای یک چیز کم اهمیت، یک بلا- و یک مشکل است و ملاساتی که دارد، مشکل دیگر. وقت نماز بگذرد جلو چشم مردم، تحقیر و توهین حاجی ایرانی محسوب می‌شود.

رهبر انقلاب غفلت و بی‌خبری را دشمن آدمی شمرده و از همگان می‌خواهد که از خویشتنِ خویش غفلت‌زدایی کنند: آدمی در میدان‌های گوناگون زندگی، قربانی غفلت خویش است، هر جا غفلت هست انهدام اخلاقی و انحراف فکری و هزیمت روحی نیز هست ... و همین ضایعات است که به نوبه خود می‌تواند علاوه بر اضمحلال شخصیت افراد انسان، شکست ملت‌ها و فرومایگی تمدن‌ها را نیز پدید آورد. (۱۹/۱۰/۸۴ رهبری)

نماینده ولی‌فقیه در حج نیز

برای غفلت زدایی، نوآوری و حرکت به سمت جلو را پیشنهاد می‌نماید:

یک مسلمان همیشه باید به سمت جلو پیشرفت داشته باشد از این رو همه سال‌های ما باید سال نوآوری و شکوفایی باشد زیرا مسأله نوآوری در زندگی، یک اصل مهم اسلامی است که در روایات بر آن تأکید زیاد شده است.

هر روز یک مسلمان باید نوروز باشد یعنی در هر روز باید یک گام نو در زندگی بردارد و سعی بر نوآوری داشته باشد. (آیت‌الله

محمدی ری‌شهری ۳۱ / ۱ / ۸۷)

نامگذاری این سال به نام نوآوری و شکوفایی، تمرین و تذکری برای همه سال‌ها و ماه‌های آینده است که باید در آن سعی بر حرکت به سوی جلو و شکوفایی استعدادهای مادی و معنوی داشته باشیم. (۳۱ / ۱ / ۳۸۷) (ره) آیت‌الله‌ری شهری) و مثل همیشه رهبر انقلاب همه نخبگان و اندیشمندان را مسئول حفظ وحدت و مبارزه با دشمن و افشاگری توطئه آنان می‌دانند و می‌فرماید:

وظیفه نخبگان سیاسی، دینی، فرهنگی و رجال ملی و جوانان و دانشگاهیان، سنگین‌تر از دیگران است. وحدت و همدلی میان پیروان مذاهب اسلامی و پرهیز از اختلافات فرقه‌ای و قومی باید از برجسته‌ترین شعارهای این نخبگان باشد. نشاط علمی، نشاط سیاسی، تلاش فرهنگی و بسیج کردن همه نیروها در این صفوف اصلی، باید سرلوحه دعوت آنان قرار گیرد. (۱۹ / ۱۰ / ۸۴) پیام رهبری به مناسبت کنگره عظیم حج)

ملت‌های مسلمان باید امروز کاملاً هوشیار و مراقب باشند و علما و پیشوایان دینی، روشنفکران و دانشگاهیان، نویسندگان و شاعران و هنرمندان، جوانان و نخبگان، همه و همه باید

با هوشیاری و اقدام بهنگام، نگذارند. آمریکای جهانخوار دوره جدیدی از سلطه استعماری خود بر دنیای اسلام را آغاز کند. (۱۹/۱۰)
۱۰/۸۴ پیام رهبری به مناسبت کنگره عظیم حج)
از آنچه که گذشت دریافتیم که نوآوری در برنامه‌ها، ساماندهی و اجرای مراسم حج، همواره مورد انتظار حضرت امام/ و مقام معظم رهبری بوده است و سرپرست

محترم حجاج ایرانی با مساعدت معاونت‌های محترم بعثه توانسته است بسیاری از منویات رهبران انقلاب اسلامی را جامه عمل بپوشانند و اهتمام دارند که هر سال به نوآوری و شکوفایی در مراسم حج بیفزایند و در این راه همه متولیان از هیچ کوشش فکری و علمی فروگذار نیستند.

امید می‌رود که دست‌اندرکاران حج ابراهیمی با استعانت از خداوند منان، به طور کامل به اهداف متعالی حج ابراهیمی نایل آیند و شاهد روزی باشیم که حجاج پاک‌نهاد، در کنار مولا و مقتدایشان، مناسک حج را به جا آورند و عطر امامت در جای‌جای سرزمین وحی پراکنده شود و مشام جان‌ها را بنوازد.

ص: ۲۳۰

به امید آن روز به انتظار می مانیم ای یگانه سبز.

منابع و مأخذ

الف: کتاب‌ها

۱. احمد پورداریانی، محمود، کارآفرینی - تعاریف - الگوها، تهران، شرکت پردیس، ۱۳۸۱.
۲. صمد آقایی، جلیل، سازمان‌های کارآفرین، تهران، مؤسسه عالی آموزش و پرورش، مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۲.
۳. الوانی، سید مهدی، مدیریت عمومی، تهران، نشر نی، ۱۳۸۵.
۴. رایینز، استیون، مبانی مدیریت، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۷۹.
۵. میرزاآقایی، حمید، سایت فکر نو.

ص: ۲۳۲

۶. رفیع پور، فرامرز، توسعه و تضاد (کوششی در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران)، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۶.

۷. هیلگارد، ارنست، زمینه روان‌شناسی، ترجمه: براهنی و همکاران، تهران، رشد، ۱۳۶۹.

۸. تیموتی، کاستلو، روان‌شناسی نابهنجاری، ترجمه: نصرت‌الله پورافکاری،

۹. گنجی، حمزه، بهداشت روانی، تهران، ارسباران، ۱۳۷۶.

۱۰. سیف، علی اکبر، روان‌شناسی پرورشی، تهران، آگاه، چاپ هفتم، ۱۳۷۱.

۱۱. صحیفه حج، مجموعه سخنان و پیام‌های مقام معظم رهبری، جلد دوم، نشر مشعر، زمستان ۱۳۸۲.

۱۲. صحیفه حج، مجموعه سخنان و پیام‌های رهبر کبیر انقلاب اسلامی، امام خمینی، نشر مشعر، ۱۳۸۲.

۱۳. حج در کلام و پیام امام خمینی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۶.

ب: نشریات:

۱. نیلی آرام، علی، خلاقیت و نوآوری در سازمان، مجله تدبیر، شماره ۸۵.

۲. دراکر، پیتر، رشته علمی به نام خلاقیت، ترجمه: واحدی، سیدصالح، مجله تدبیر، شماره ۴۳.
۳. ترزا ام. اماایل، خلاقیت را چگونه از بین ببریم، ترجمه: حسین حسینیان، مجله تدبیر، شماره ۱۰۳، خرداد ۱۳۷۹.
۴. مشبکی، اصغر و وفایی، فرهاد، خلاقیت عامی سکون

- در سازمان، ماهنامه توسعه مدیریت، شماره ۵۰، خرداد و تیر ۱۳۸۲.
۵. زراعی، حسین، افراد خلاق چه ویژگی‌هایی دارند، روزنامه همشهری، بخش اجتماعی، ۲۲/۴/۱۳۷۹.
۶. حقایق، سیروس، ویژگی‌های سازمان صنعتی خلاق و نوآور، مجله تدبیر، شماره ۱۱۱.
۷. دراکر، پیتر، دانش نوآوری، ترجمه: چیپ‌ساز، علی، مجله توسعه مدیریت، شماره ۹، سال هفتم، دی ماه ۱۳۷۸.
۸. رهنما، پروین، نهادینه شدن علم، خبرنامه تحقیقات و فن‌آوری، شماره ۲۵، ص ۱۳، ۱۳۸۲.
۹. علی محمدزاده، خلیل، مفهوم علم در مقوله جنبش نرم‌افزاری رسیدن به اوج دانایی است، (گفت‌وگویی

ص: ۲۳۶

معاون فرهنگی واحد علوم و تحقیقات تهران، هفته نامه (فرهیختگان، شماره ۵۲۰، ص ۴، ۱۲ / ۸ / ۱۳۸۳.
۱۰. نجاتی، محمود، اطلاع‌رسانی و توسعه فرهنگی، مجله فرهنگ و پژوهش، ۲۲ / ۹ / ۱۳۷۹.

بسم الله الرحمن الرحيم

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیفزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی

دیگر

ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۰۲۴۵۲۳۵)

ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...

ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند

مسجد جمکران و ...

ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی:

www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳-۲۳۵۷۰۲۳ (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور

کاربران (۰۳۱۱)۲۳۳۳۰۴۵

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاءالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳ و شماره حساب شبا: IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱

۵۳-۰۶۰۹ به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام - هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کرم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست تر می داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می رسانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، اما تو دریچه ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را ببدان، نگاه می دارد و با حجت های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می سازد و او را می شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رها کردن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

